

T.C.
Kültür ve Turizm Bakanlığı
Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü

9 MİLLETLERARASI
TÜRK HALK
KÜLTÜRÜ KONGRESİ

MÜZİK OYUN VE EĞLENCE

SOMUT OLMAYAN
KÜLTÜREL MİRASIN
KORUNMASI ÇALIŞMALARI

YÖRÜK KÜLTÜRÜNDE MEYDANA GELEN DEĞİŞMELER¹

Prof. Dr. Metin ÖZKUL² - Âdem ÖTER³

GİRİŞ

Toplumların kültürel birikimleri kendi tarihselliklerindeki yaşam deneyimlerinin bir ürünüdür. Kültür değişimine olduğu kadar oluşumuna da etki eden biyolojik, teknolojik ve çevre faktörleri içinde çevre; kültür oluşumunun potansiyel kaynaklarını içinde barındırması açısından oldukça önemlidir. Örneğin bugünün ulaşım imkânları, toplumların fiziki olarak içinde yaşadığı çevrenin önemini, ulaşım elverişliliği açısından görece azaltmış olmasına rağmen, geçmiş yaşam biçimlerinde bu bağımlılığın çok önemli olduğunu söyleyebiliriz. Bu nedenle, kültürün oluşumunda etkili olan çevre koşulları, daha sonraki yaşam biçimlerini de belirleyen bir potansiyele sahiptir. Orta Asya Türk kültür ve medeniyetinin oluşumunda da yaşanan coğrafyanın etkisi büyük olmuştur. Türk kültür ve medeniyetinin doğup büyüdüğü Orta Asya'nın coğrafi olanaklarına uygun yaşam tarzı, Türklerin göç ettikleri yerlerde oluşturdukları yaşam alanlarının seçimini etkilemiştir. Tarihte, Orta Asya'da yaşayan Türk toplulukları, bir yandan tarımsal faaliyetler yaparken, diğer yandan civar yaylalarda hayvancılığa yönelik, yarı göçebe bir hayat sürdürmüşlerdir. Öte yandan bölgelerindeki yer altı servetlerini değerlendirmek üzere madencilik/demircilik işleriyle de meşgul olmuşlardır. Türkler demirden yaptıkları silahlar sayesinde kuvvet bakımından komşularına üstün olmuşlardır. Yarı göçebe Türkler yazları Tanrı Dağının serin ve güzel yaylalarında yaylalarken kışlarını da Tanrı Dağına bitişik sıcak ovalarda; Batı Türkistan, Doğu Türkistan ya da Kaşgar vilayetlerinde kışlamışlardır.

1 Bu çalışmanın alan araştırma verileri, proje yürütücüsü Prof.Dr.Metin Özkul, Proje Araştırmacısı Adem Öter tarafından yapılmakta olan ve Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimince desteklenen 3526-D1-13 nolu proje çalışmasından alınmıştır.

2 Prof.Dr. Metin ÖZKUL, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Üy. metinozkul@sdu.edu.tr

3 Adem ÖTER, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji ABD., Doktora Programı, ademoter@yahoo.com

Göçebe veya yarı göçebelik Orta Asya Bozkır Kültürünün en karakteristik özelliğidir. Hayvancılık ekonomisi; sahip olunan at, sığır, koyun ve deve sürüleriyle varlık alanı kazanmıştır. Yaşanılan coğrafyada zor iklim koşullarının bulunması özellikle hayvanlar için vazgeçilmez olan su ve otlak arayışı nedeniyle Türkler, her daim su ve yeni otlaklar peşinde sürüleri ile göç etmişlerdir. Ünlü tarihçi Barthold'un 1896 yılında belirttiği gibi Türk kavimlerinin tarihi de medenî Avrupa milletlerinin tarihi gibi zor iktisadi ve sosyal şartlar altında ortaya çıkmıştır (aktaran: Togan, 1947:106).

Orta Asya coğrafyasında ortaya çıkan yaşam tarzı, Türklerin Anadolu'ya göçü sonrasında da sürdürülmüştür. Günümüzde de, hem bir yaşam biçimi olarak hem de serbest zaman faaliyeti olarak yaylak ve kışlak kültürünün devam ettiğini söylemek mümkündür. Yörükler tarih boyunca bunun en önemli örneğidir. Hepsi ekonomik amaçlı olmasa bile, bugün Anadolu'nun birçok bölgesinde "yaylacılık" geleneği halen devam etmektedir.

Günümüzde Anadolu'nun çeşitli yerlerinde ve muhtelif Türk ülkelerinde göçebeliliği devam ettiren oymaklara rastlanmaktadır. Fakat bunlar geçmişe göre artık çok küçük bir azınlık teşkil etmektedirler. Türkler endüstri devrimi sonrasında ortaya çıkan yeni yaşam tipine koşut olarak değişmişler, ziraat ve ticaretin yanı sıra, endüstrileşmeyle ilintili olarak ortaya çıkan modern yaşamın gerekliliklerine uyum sağlamışlardır.

Bu bildiride, günümüz Türkiye'sinde halen örneklerini görebildiğimiz "Yörüklerin" kültürel özellikleri ve yaşam biçimlerinde meydana gelen değişimler, yukarıda özetlediğimiz tarihi perspektif de dikkate alınarak analiz edilmeye çalışılacaktır.

Bozkır Kültürü ve Konargöçerlik

Zeki Velidi Togan Türklerin yaşadığı, "Orta Asya" olarak isimlendirilen coğrafi bölgeyi ve yaşam tarzlarını şu şekilde tasvir eder: "Orta Tiyanşanın yarı göçebe «Khakanî», «Türk» ve «Türgiş» Türkleri yazlarını Tenri Dağının serin ve güzel yaylalarında geçirmişler, kışlarını da ya Batı Türkistanın Çu, Talaş Fergane. Hisar vilâyetlerinde yahut Doğu Türkistan'ın Koçu, Küça, Barınan, Uç Kaşgar vilâyetleri gibi Tenri Dağına bitişik sıcak ovalarda kışlamışlardır" (Togan, 1947: 12). Orta Asya'da Tanrı dağının eteklerinde ve yaylalarında hayvancılık yapan Türkler, bu coğrafyanın ovalarında da tarımsal üretim yapmışlardır. Ayrıca coğrafi bölgenin yer altı kaynakları madencilik ve demircilik gibi işlerin ve mesleklerin gelişmesini sağlamıştır. Demircilik zanaatı, özellikle savaş aletlerinin üretilmesi yoluyla Türklerin bu coğrafyadaki diğer etnik unsurlara karşı üstünlük kazanmasına yol açmıştır. Togan Türklerin bu coğrafyada, milattan önceki devirlerde, yüzyıllar boyunca aynı yaşam tarzını, yani hem konargöçerliği hem de yerleşik tarım ve zanaat yaşamını iç içe sürdürdüklerini belirtir (Togan, 1981: 26). Dolayısıyla Togan, konargöçerlik yaşam tarzını tarihte Türklerin genel bir yaşam tarzı olmaktan ziyade onun bir parçası olduğunu düşünmektedir. Öte yandan tarihe geçmiş kayıtlar ve tarihsel olayları şekillendiren gelişmeler genellikle bazı Türk kavimlerinin konargöçer yaşam tarzını daha çok öne çıkartmaktadır. Örneğin Grousset "İskitler gibi Hunlar da esasta göçebedirler. At, sığır, koyun ve deve sürüleri mevcudiyetlerinin ahengini tayin etmektedir. Hunlar durmadan yer değiştirirler, su ve yeni otlaklar peşinde sürüleri ile göçerlerdi" (Grousset, 1980: 40) der. Göktürkler döneminde bir Çinli tarihçi de Türkleri şu şekilde tasvir etmektedir. "Su ve otlak bulmak üzere bir bölgeden bir bölgeye göçerlerdi. Başlıca meş-

güliyetleri hayvan yetiştiriciliği ve avcılıktı” (Grousset, 1980: 99). Kaynakların tümü dikkate alındığında Türklerin hem yerleşik yaşam tarzını hem de konargöçerlik yaşam tarzını sürdürdüklerini, çeşitli Türk kavimlerinde bunlardan bazen birinin bazen diğerinin öne çıktığını ya da daha baskın olduğunu söyleyebiliriz. Tarihe kayıt düşenler genellikle savaş vb. önemli olaylar nedeniyle Türklerin konargöçer grupları ile karşılaştıkları ya da gözlem yaptıkları zaman diliminde daha çok bu gruplarla karşılaştıkları için ya da seçici bir tutumla bu tür grupları gözlemlemeyi tercih ettikleri için “konargöçerliği” Türklerin yaşam biçimi olarak genelleştirdikleri söylenebilir. Örneğin İbn-i Fazlan seyahatnamesinde hem Ahi Birlikleri gibi örgütlenmeler içinde zamanın üretim ve zanaat faaliyetleriyle meşgul olan yerleşik Türk halkının Anadolu’nun hemen her tarafında yaygınlaşmış olduğunu belirtirken, diğer yandan ‘Yörükleri’ sadece Toroslar’da ve daha çok marjinal bulunduğu özellikleri çerçevesinde tasvir etmektedir. (Şeşen, 1975: 30).⁴ Fakat bu iddialar her ne olursa olsun konargöçerliğin, Türklerin yaşam tarzlarının bir parçası olduğu gerçeğini de vurgulamaktadır.

Bozkır kültürü, Türk tarihinin ilk dönemlerinde daha çok «Avrasya»nın bozkırlar bölgesinde ortaya çıkan, esasını hayvancılık ekonomisinin oluşturduğu “çoban kültürü”dür. Kültürün oluşmasında en önemli faktörlerden birisi iklimdir. Bozkırlar yılda aldığı yağmur miktarı ortalama 550 mm’nin altına düşmeyen ve çok yerde 500 metreden yüksek rakımlı yaylalar olduğu için çöl ile karıştırılmamalıdır. “Nitekim Türk Bozkır kültürünün geliştirildiği bölge, yani Andronovo kültürü sahası (Altay Dağları-Sayan Dağları’nın güneybatısı düzlükleri) rakımı 500-1000 m. arasında değişen, bol otlakları ile besiciliğe çok elverişli, hatta kuru ziraate imkân verecek ölçüde rutubetli bir yayla durumundadır” (Kafesoğlu, 2005: 213).

Bozkır kültürünün özelliklerini açıklamaya çalışan Kafesoğlu’na göre; merkezinde at yetiştiriciliği ve çobanlığın yer aldığı “atlı göçebelikten” oluşan kültüre «Bozkır kültürü» denir (Kafesoğlu, 1987: 4). Halaçoğlu, at merkezli bozkır kültürünün Anadolu’daki oymak ve aşiretler tarafından da kısmen devam ettirildiğini belirtir. Ona göre de “Türkmenlerin çok eski çağlardan beri ata olan ilgileri yanında, at yetiştirmeye verdikleri önem de bilinmektedir. Konargöçerler de binek vasıtası olarak kullandıkları-atı yetiştirmede maharet sahibi idiler. Bu sebeple, devlete binek hayvanı olarak at yetiştirdikleri gibi, köylüye damızlık hayvan da temin ederlerdi. Hatta yetiştirdikleri atlar yüzünden şöhret bulmuş oymak ve aşiretler bulunmaktadır” (Halaçoğlu, 1988: 18,19).

Kafesoğlu’na göre **Bozkır kültürü “at” üzerine kurulmuş olmakla birlikte, kültür yalnız “at”tan oluşmaz.** Bunun yanında bu kültürün ilerleyen safhalarında at ve koyun sürülerinin yanında sığır, katır, deve vb. hayvan sürülerinin yetiştiriciliği de yapılmış ve bunlardan ve av hayvanlarından elde ettikleri ürünleri kullanarak dokumacılık sanatıyla da meşgul olmuşlardır. Kafesoğlu’na göre “Eski Türkler bez dokurlar, giyecek için kendir yetiştirirlerdi. Yün kumaş ve

4 Şeşen, R. (1975). İbn Fazlan Seyahatnâmesi. İstanbul: Bedir. Eseri hazırlayan Şeşen İbn Fazlan’ın bahsettiği bir anısında sözü edilen Türkler’in, “Şamanist” olduklarını belirtir. İbn Fazlan Anadolu’yu gezerken karşılaştığı bir Türk oymağı hakkındaki gözlemini şu şekilde aktarır: “... Oğuzlar diye bilinen bir Türk kabilesinin bulunduğu yere ulaştık. Onlar, kıl çadırlarda oturan ve konup göçen Yörüklerdi. Göçebelerde adet olduğu gibi, sık sık yer değiştirdikleri için yer yer onlara ait çadırlar görülüyordu. Çok güç şartlar altında yaşıyorlardı. ... Bir dine inanmazlar, işlerinde akıllarına başvururlar. Hiçbir şeye ibâdet etmezler. Aksine büyüklerine rab derler” Şeşen belirtilen ifadeye bir dip not düşerek şunları belirtmiştir: “Rabb: Eski İranlıların büyüklerine “hüdâ” dedikleri gibi Türkler arasında büyüklere Allah manâsına gelen terimle hitâbedilirdi. İbn Fazlan tarafından dinsiz oldukları söylenen bu Oğuzlar şamanisttirler. ...Oğuzların işlerini danıştıkları büyükler arasında şamanlar da vardı.”

bezden iç çamaşırı giyerlerdi. Hunlar Çin'e yünlü kumaş ve çeşitli keçeler ihraç ederlerdi" (Kafesoğlu, 1987: 107). Türk bozkır kültürünün en önemli meslekleri içinde demircilik, madencilik, halıcılık, kilimcilik, dericilik, çizmecilik, çorapçılık, börkçülük, dokumacılık, terzilik gibi meslekleri sayabiliriz. Demiri çok iyi işleyen Türk topluluğunda mükemmel kılıç, kalkan, kargı, mızrak ve temren imal edilirdi. Ayrıca kazanlar, ibrikler, kovalar, içinde yüzlerce insanın barındığı otağlar, arabalar, at teçhizatı yapıldı (Kafesoğlu, 1987: 109). Bozkırlar sahasının çoğunluğunu otlaklar teşkil etmekte ise de, tarıma elverişli yerlerinde Türkler buğday, darı gibi hububat türlerini ekip biçiyorlardı (Kafesoğlu, 1987: 115).

Göçebelik genellikle yerleşik hayata geçmemiş grupları tanımlamak için kullanılır. Örneğin 14.yüzyıl düşünürü olan İbn Haldun toplumları yerleşik olup olmama durumuna göre sınıflandırarak; yerleşik olmayanlara "Bedevi Ümran", yerleşik olanlara da "Medeni/Hadari Ümran" ismini vermektedir. (İbn Haldun, 2007: 209). Bugün de konargöçerlik ya da göçebelik İbni Haldun'un bedevi umran kavramına atfettiği anlama benzer bir anlamda kullanılmaktadır. Örneğin TDK sözlüğünde konargöçerlik; "Göçebe bir hayat süren, bir yere sürekli yerleşmeyen (aşiret, oba vb.)" olarak, Türkiye Türkçesi Ağızları sözlüğünde de "Çadırlarda göçebe hayatı yaşayan kimseler, göçebe." olarak; göçebelik ise "1. Göçebe olma durumu. 2. Bir toplumsal birliğin, yaşamak için gerekli kaynakları elde edebilmek üzere düzenli aralıklarla yer değiştirme geleneğinde veya alışkanlığında olması." şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, Güncel Türkçe Sözlük: 2017).⁵ Konargöçerlikle ilgili yapılan değişik çalışmalarda da göçebelik, göçerlik ve konargöçerlik gibi kavramlar eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Bütün bu tanımlamalara bakıldığında göçebelik ya da konargöçerliğin yalnızca mekânın kullanım biçimiyle ilgili olmadığı, daha çok bir yaşam tarzını ifade etmekte olduğu görülmektedir. Göçebelik/konargöçerlik İngilizcede "nomadism" olarak ifade edilmektedir. Anatoly M. Khazanov "Nomadizm"i gıda üreten ekonominin ayrı bir biçimi olarak tanımlamaktadır. O, 'nomadizm' ya da 'göçebe' kavramını, bilim insanlarının değişik tanımlamalarını dikkate alarak; genellikle "göçebe yaşama bağlı olarak ortaya çıkan bağımsız ekonomik" özgünlüğü içinde barındıran ancak "birincisi, yaygın olarak göçebe hayvancılık yapan tarımla ilgisi olmayanları; ikincisi ise hayvancılığın yanında sınırlı bir şekilde ikincil destekleyici uğraşı olarak tarım yapan yarı göçebelik şeklini ifade etmek için kullanıldığını belirtmektedir. (Khazanov, 1994: 15). Khazanov'un yapmış olduğu bu tanımların ikincisi Türkiye'deki konargöçer hayat süren Yörüklerin yaşam tarzına daha çok uymaktadır. Yörüklük Gökbilgin'e göre hem etnik bir kimliğe ait asaleti hem de buna bağlı olan yaşayış tarzını kapsamaktadır (Gökbilgin, 1957: 4).

Bazı bilim insanlarına göre 'göçebelik' bir toplumsal grubun sadece ekonomik geçim tarzını çağrıştıran bir kavram olmayıp aynı zamanda onların savaşçı özelliklerine de vurgu yapar. Örneğin Eröz'e göre; göçebe olanlar nesep asabiyetine bağlı sürekli hareket halinde olduklarından bunlar şiddet ve kuvvete dayalı bir yaşam sürmektedirler. Göçerler kanun ve düzeni içinde barındıran eski devletleri yıkmaya hazır kuvvettir (Eröz, 1991: 69). Batılı tarihçilerden Toynbee ise Göçebeyi (nomad) tarihi olmayan bir toplumun insanı olarak kabul eder. O'na göre göçebelik yaşantısını yaşayanlar, hiçbir zaman yerleşik hayata geçemeyeceği ve şehirleşemeyeceği için yok olmaya mahkûmdurlar. Kafesoğlu, Toynbee'nin bu düşüncesinin Türk göçbeliği için söz konusu olmadığını belirterek; uzun ve parlak bir geçmişi olan Türklerin toplumsal düzen sağlamada

⁵ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5a0af-5030f07e1.82868430 e.t; 14.11.2017.

kanunlar koyan, göçebelik yaşantısından şehir hayatına geçerek kültür ve medeniyetini ileriye taşıyan bir millet olduğunu ifade eder (Kafesoğlu, 2005: 32-35).

Eröz, konargöçer yaşam tarzını sürdüren grupları iki şekilde sınıflandırır. Bunlardan birincisine 'Tam göçebelik' ismini vermekte ve bunun da kendi içinde 'yatay göçebelik' ve 'dikey göçebelik' olarak ikiye ayrıldığını belirtmektedir. Yatay göçebelik daha çok uzak mesafeler arasında gerçekleşen, genellikle Arap yarımadasında ve Kuzey Afrika'da deve yetiştiriciliğiyle geçen bedevilerin ya da kabilelerin yaşam tarzını ifade eden bir kavramdır. Bunlar genellikle çöl şartlarında yaşayan gruplardır. Aralarında şehir ve kasaba gibi yerleşim yerlerine yakın yaşayanlar da bulunmaktadır ki bunlar da geçimlerini kısmen deve yetiştiriciliği ama daha çok koyun yetiştiriciliğiyle sağlarlar. Dikey göçebelik aynı zamanda 'Dağ göçebeliği' olarak da isimlendirilir. Yıl içinde mevsimlere bağlı olarak yapılan, döngüsel türdeki bu göçebelik yaylak-kışlak göçebeliği şeklinde uygulanır. Yazları yüksek dağlar üzerindeki yaylalara, otlaklara, kışları ise kışlalara göç etmek suretiyle devam eder. Daha çok Orta Asya, İran, Anadolu Türk Göçebeliği bu göçebelik tarzındadır. Eröz'ün sınıflandırmasının ikinci türünü 'Yarı göçebelik' oluşturur ki, Yörük göçebeliği bu sınıflandırma içinde yer alır. O'na göre yarı göçebelik ya da Yörük göçebeliği göçebelikten yerleşik hayata geçişte ortaya çıkan ara tiptir. Kış köylerde çadır yerine coğrafi konuma ve ekolojik şartlara bağlı olarak ağaç, taş, tuğla, saz vs. evlerde geçirip ziraat yaparlar. Göçebelerin tarımsal üretimi çoğunlukla hayvancılıkla beraber yaptıkları hububat üretimidir. Yazın da hayvanlarını alıp yaylalara çıkarlar, çadırdaki otururlar. Orta Asya'daki Türk aşiretlerinin önemli bir kısmı, İran'daki Kaşgailer ve Türkmenler, Anadolu Yörüklerinin büyük çoğunluğu, Fars ve Kürt Aşiretleri, Kafkas ve Atlas memleketlerindeki yarı göçebeler bu tipe girer (Eröz, 1991: 71,72).

Yörükler ve Yörük Kültürü

Her toplumun ve hatta toplumsal grubun kendisini benzerlerinden ayırt edici özellikleri bulunmaktadır. Kültür kavramıyla tanımlanan bu ayırt edici özellikler, zaman ve mekân koşullarına göre bir kısmıyla potansiyel kalsa bile eylemsel ilişkilere akseden kısmıyla gündelik yaşamın ihtiyaçlarını karşılar ve her toplumsal birimin hem fiziki çevreyle hem de sosyal çevreyle ilişkilerini düzenleyerek onların yaşam tarzlarını oluşturur. Çalışmanın konusu olan Yörük gruplarını da diğer konargöçer gruplardan ayırt etmek bu bakış açısının önemli olduğunu söyleyebiliriz. Genellikle sosyal örgütlenme şekli ve ekonomik meşguliyetler gibi bir grubu makro düzeyde betimleyici kıstaslar, çeşitli gruplar arasındaki farklılıklardan ziyade genel benzerlikleri ortaya koymaktan öteye bir sonuç vermemektedir. Örneğin Eröz, Yörüklerin konargöçerlik dairesi içinde yer alan göçebe yaşantısını sadece göçebelik ve buna bağlı olarak oluşan sosyal teşkilat ve ekonomik zairetin sonuçları ile açıklamanın Yörük yaşam biçimini açıklamada yetersiz kaldığını söyleyerek bu duruma işaret etmektedir (Eröz, 1991: 77).

Yörüklerin görünür yaşam tarzını oluşturan konargöçerliğin Bozkır Kültürü'nün yaşamsal zorunluluklarından kaynaklanan bir alışkanlığın kalıntısı olarak düşünmek de gerekir. Örneğin Fransız gezgin ve oryantalist Léon Cahun Yörükleri de dâhil ettiği konargöçer gruplarla ilgili gözlemlerini yorumlarken; göçebelerin coğrafi koşullar gereği göçebe yaşantısı yaşadığını, yerleşik hayat imkânı ortaya çıktığında da derhal göçebeliği bırakarak yerleşik yaşama geçtiklerini ifade eder (akt. Gökalp, 1995: 14). Bu, belki genel eğilim olarak doğrudur ancak "yörük gruplarının" buna uymadığını düşünen Gökalp, Bilge Kağan ve kayınbabası arasında geçen bir diyaloga atıfta bulunur:

-Bilge Kağan kayınbabasına, bir şehir kurarak, milletiyle birlikte orada yaşayacağını söyledi. Kayınbabası ona dedi ki:

“Şehirde veya köyde yaşamak bizim işimize gelmez. Şimdiye kadar hür ve bağımsız kalabilmemiz göçebelik sayesinde. Göçebe olduğumuz için, istediğimiz dakikada Çin’e akın ve yağma yapabiliriz. Çinliler durumu öğrenip, savaş hazırlıklarına başlayınca kadar, biz işimizi bitirir, aile çadırlarımızla birlikte Çinlilerin yetişemeyeceği uzak bölgelere çekilmiş oluruz. Böylece Çinliler, isterlerse beş yüz binlik, hatta bir milyonluk askerle üzerimize gelsinler, bize hiçbir şey yapamazlar”- (Gökalp, 1995: 14). Dolayısıyla bu diyalogdan yola çıkarak, Yörüklerin sürdürdüğü konargöçerlik yaşam tarzının kökenlerinde demografik yetersizlik ve ekonomik kaynakların elde edilmesi ihtiyacının yanında, güven duygusunun sağlanması ve özgür kalma arzusu gibi faktörlerin etkisini de görmek gerektiğini söyleyebiliriz. Nitekim Eröz özellikle güven duygusu ve özgür kalma arzusunu kastederek; Yörük göçebeliğini “... bu hayata gönül vermenin, ona atfedilen ehemmiyetin neticesi...” olarak görür (1991: 77). Bu nedenle de Türklerin Orta Asya’dan Anadolu’ya intikal eden göçebe yaşam tarzını coğrafi koşullardan kaynaklanan bir ekonomik üretim biçimine indirgemek son derece hatalı olduğunu belirtir (Eröz, 1991: 78). İktisadi gereksinimler, demografik yetersizlikler, çevreye olan güvensizlik ve özgür kalma isteğinin oluşturduğu ideolojik tutum, Anadolu’ya gelen ve sonradan “Yörük ve Türkmen gruplar” olarak isimlendirilen toplulukların da yaşam tarzlarını şekillendirmiştir.

Orhonlu’ya göre de Yörükler ile genel kabul gören göçebe grupların özellikleri uyuşmaktadır. Yörüklerin sürekli bir yaylak-kışlak hareketi içerisinde olmaları ve sabit bir yer tutmamaları ilk anda bunların da “göçebe” olduklarını akla getirmekle birlikte, Yörüklerin hayatı daha yakından incelendiğinde bunların “göçebe” olarak sınıflandırılmayacağını belirtmektedir. Zira Yörükler, yaylakta hayvanlarını otlatmakta ya da hayvancılıkla uğraşmalarına karşın kışlakta; kondukları yerde tarımsal ekinlik yani bir tür basit ziraat faaliyeti yürüterek ekip biçmektedirler. Bu nedenle Yörükleri “göçebe” olarak nitelemek onların yaşam biçimini tam olarak açıklamada yetersiz kaldığı için doğru değildir. “Bunların hayat tarzlarını, yerleşik hayat ile göçebelik arasında bir ara şekli diye tarif edebiliriz. Resmî kayıtlarda ve kanunnamelerdeki “konargöçer” tabiri bir terim olarak bunların hayat tarzlarını pek güzel ifade etmektedir” (Orhonlu, 1963: 13). Konargöçerler, hayat tarzı yönünden aynı karaktere sahip olsalar da yapı bakımından kendi içlerinde değişik topluluklar olarak görülmektedir (Aksoy, 2001: 97).

Selçuklu ve Osmanlı devleti dönemlerinde Oğuz Türklerinin çoğunlukla yaşama tarzı değişmiştir. Artık bozkır kültürünün yerini çoğunlukla yerleşik yaşam kültürü almıştır. Bu dönemde yerleşik yaşama geçmeyen Oğuzlar devlet tarafından “Türkmen” ve “Yörük” adı altında anılmaya başlamış ve bu Türk kitlesi bozkır kültürünü devam ettirmiştir (Kutlu, 1987:3). Yörük ve Türkmen adlandırması konargöçer yaşam tarzını benimseyen Türklerin mekân dağılımları dikkate alınarak yapıldığı düşünülmektedir. Özellikle XV. Yüzyıldan sonra Batı Anadolu ve Rumeli’deki göçebe boylara genel olarak Yörük; Doğu’daki yerleşik kabilelere ise Türkmen adı verilmiştir. Ernst Werner gibi bazı Batılı yazarlar Yörük ve Türkmen arasında bir etnik farklılaşma olduğunu, Yörüklerin Ön Asya göçebeleriyle karıştığını ileri sürseler de (aktaran, Avcıoğlu, 1978: 172), Osman Turan, Faruk Sümer, Faruk Demirtaş, Mehmet Eröz gibi bilim insanları bu görüşe karşı çıkmışlardır. Kısaca; **Türk, Türkmen, Yörük, Tahtacı, Kızılbaş** (Alevi) adları ile vasıflanan topluluklar arasında

etnik hiç bir fark olmayıp, hepsi **Oğuz (Türkmen)** kavminin torunlarıdır (Sümer, 1972: 174,175; Avcıoğlu, 1978: 172).

Konargöçer Türkler Anadolu'ya kendi kültürleriyle gelmişler ve Anadolu'da yaşayan kültürden de etkilenmişlerdir. Anadolu coğrafyası, göçer kültürünün varlığını ve sürdürülmesini sağlamıştır. Türklerin Orta Asya bozkırlarında iklim koşullarına bağlı olarak geliştirdikleri göçer kültürü, Anadolu coğrafyasında özellikle Akdeniz bölgesinde aynı anda iki farklı iklimin birlikte yaşanması nedeniyle elverişli koşullara kavuşmuştur. Akdeniz sahil bölgesi ve Toros Dağlarının yaylalarında aynı anda iki iklimin yaşanması hayvancılık faaliyetlerinin vazgeçilmez olmuştur. Konargöçer hayvancılık faaliyetlerini en iyi şekilde yapan Yörüklerden sonra, özellikle "Akdeniz evreninin güçlü çizgilerinden" biri haline gelen hayvancılık ekonomisinin farklı bir türü olarak karşımıza çıkan "transhüman" çoban ve hayvanların düzenli yer değiştirmelerine dayalı faaliyetleri karşımıza çıkmaktadır (Braudel, 1989: 40). Akdeniz havzasında yapılan transhüman hayvancılıkta bazı bölgelerde XVII. yüzyıldan itibaren ve XVIII. yüzyılda daha fazla olmak üzere mülkiyet yoğunlaşması, büyük mal sahiplerinin sürülerinin büyümesi olgusu yaşanmıştır (Braudel, 1989: 44).

Günümüz Türkiye'sinde sayıları gittikçe azalmakla birlikte, mevsimlere göre yaylak-kışlak arasında döngüsel bir yaşam tarzını sürdüren (Ögel, 1978: 38) "yörük" gruplarına özellikle Batı ve Güney Anadolu'da rastlanmaktadır. Bunlar ilkbahar aylarında Torosların yaylalarına göçerler, kış mevsiminde de Aydın, Denizli, Antalya, Adana ve Urfa gibi şehirlerin çevresindeki köylerinde yaşamlarını sürdürürler (Kurtkan Bilgiseven, 1995: 107). Bu grupların en önemli meşgalesi küçükbaş hayvancılık olmakla birlikte (Kutlu, 1987: 2) geçimlik ziraat ürünleri yetiştiriciliği, halı-kilim dokumacılığı gibi tarım ve zanaat faaliyetlerinde de bulunmaktadırlar. Eröz'ün tespitleriyle; meşgul olunan sanat faaliyetleri içinde, halı ve kilim dokumacılığının yanında, motifli (yanışlı) çuval dokumacılığı, süslü keçeler, süslü çadırlar bulunmaktadır (1991: 79). Yörük yaşamını oluşturan bu meşguliyetler günlük yaşamın en önemli ihtiyaçları doğrultusunda, kolay taşınabilir ya da yükte hafif eşyaların üretilmesi çerçevesinde şekillenmiştir. Çadır gündelik yaşamın sürdürüldüğü konuttur. Diğer dokuma mamulleri giyim ihtiyacının karşılanması ve içinde yaşanan çadırın tefrişi için gereklidir. Bu sayede hem iklim değişimlerine karşı korunur hem de toplumsal saygınlığını pekiştirir. Eröz çadır ve çadır yaşamının, Yörüklerin medeniyet göstergesi olduğunu ifade eder (1991: 79).

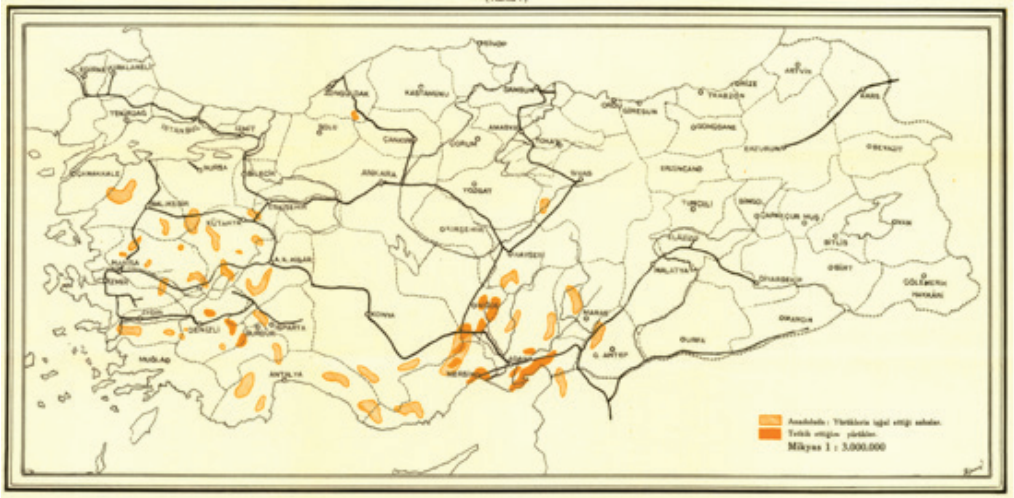
Bütün milletler gibi Türk milleti de, yerleşik hayata geçmezden önce, bir göçebelik hayatı geçirmiştir. Bugün bile Anadolu'nun çeşitli yerlerinde ve muhtelif Türk ülkelerinde göçebeliği devam ettiren perakende oymaklara rastlanır. Fakat bunlar küçük cemaatler olup, çok cüz'î bir azınlık teşkil etmektedirler. Türkler artık yerleşik hayata geçmiş, ziraat, ticaret ve sanayide ileri şekiller gösteren bir atılım içinde, millet haline gelmiştir. Türk göçebeleri ileri bir medeniyet seviyesinde bulunmuş, yüksek bir kültüre sahip olmuştur (Eröz, 1977: 77).

Günümüz Türkiye'sinde de konargöçerliğin temsilcileri dendiğinde ilk akla gelenler; Yörük gruplarıdır. Geçmişe göre kıyaslandığında Yörük aşiret ve obalarının çoğunluğu yerleşik hayata geçmiştir. Tam konargöçer *Yörük* yaşantısını sürdürenler ise sayısı giderek azalan ve yok olmak üzere olan Sarıkeçili Yörükleridir.⁶ Yaklaşık 150 aileden oluşan son konargöçerlerden 80'i, 2009 yılında çıkan *son iskân kanununa* göre Karaman'da devletin kendilerine tahsis ettiği ev,

6 <http://www.haberler.com/anadoludakonargocerliginsontemsilcileri7621803haber/> (Erişim: 20.02.2017)

ahır ve beş dönümlük araziye istinaden yerleşik hayata geçecektir. Konargöçer kültürün son temsilcilerinin yerleşik hayata geçmesiyle birlikte bu kültürün pratik yansımalarını gözlemlemek artık mümkün olmayacaktır.⁷

Harita 1: Anadolu'da Yaşayan Yörüklerin Yaşam Sahaları

YÖRÜK KÜLTÜRÜNDE MEYDANA GELEN DEĞİŞMELER (BATI AKDENİZ YÖRÜKLERİ)

Yöntem

Araştırma, teorik ve uygulamalı olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada, konuyla ilgili kapsamlı bir literatür taraması yapılmıştır. Araştırmanın ikinci aşamasında ise, araştırmanın amacı doğrultusunda hazırlanan görüşme forumlarının araştırma sahasında uygulanmasından elde edilen bulgulardan oluşmaktadır. Alan çalışmasında nicel ve nitel araştırma tekniği birlikte kullanılmıştır. Nitel ve nicel veriler eşliğinde bir durum çalışması ortaya konulmuştur. Görüşmede yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formu uygulanmıştır. Görüşme forumlarından elde edilen veriler -açık uçlu olanlar kategorileştirilerek-bilgisayar ortamında, paket istatistik programıyla analiz edilmiştir..

Araştırmanın Evreni ve Örneklem Seçimi

Bu çalışmanın ampirik bulgularının toplandığı araştırma alanı Batı Akdeniz bölgesidir. Veri kaynağımız olan denekler kartopu örnekleme tekniği ile bu bölgede yaşayan Yörüklerden seçilmiştir. Denekler; çoğunlukla Cumhuriyetin ilanından sonra yerleşik hayata geçen/ yarı konargöçer yaşam süren ve halen Isparta, Burdur ve Antalya'da, 43 farklı köy/mahallede yaşayanlar ile

7 <https://www.haberler.com/sarikecililer-yerlesik-hayata-geciyor-10043618-haberi/> (Erişim: 19.09.2017).

bunlarla akrabalık bağı olan ve zaman içinde Isparta, Burdur, Antalya il merkezleriyle, bunlara bağlı Şarkıkaraağaç, Serik, Manavgat ve Alanya ilçe merkezlerine yerleşerek, kent yaşam biçimini sürdürmekte olan Yörüklerden oluşmaktadır.

Araştırma evreninde kırsal alan ve şehir merkezlerindeki konargöçer kökenli Yörük nüfusunun tam sayımı mümkün olmadığından; araştırmanın her iki safhasında da nicel ve nitel araştırma tekniğiyle birlikte kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada hali hazırda hem konargöçerliği sürdüren hem de köyde yaşayan 90 ve şehirde yaşayan 90 Yörük birey olmak üzere 180 birey ile görüşülmüştür.

Yörüklerin Sosyo-Kültürel Yaşamlarında Meydana Gelen Değişmeler

Eğitim düzeylerinde meydana gelen değişmeler

Ülkemizde 1980'lere gelinceye kadar eğitimde cinsiyet ayrımcılığı -bazı yer ve yıllarda önemli ölçüde- vardır. Yörükler arasında kız çocukları eğitimden çok kolay feragat ettirilmiştir. Ülkemizde yakın bir zamana kadar eğitim imkânları kısıtlı olmakla birlikte kırsal yaşam sürenlerin çoğunda geleneksel eğitim anlayışının bir yansıması olarak kız çocuklarının okutulmaması eğiliminin yüksek olduğu bilinen bir gerçektir. Bu nedenle yapılan benzeri araştırmalarda yaşlı kuşağı temsil eden kadınların eğitim seviyesi düşük çıkmaktadır (Kaya, 2011: 41).

Araştırma grubunda, kırsal yaşam sürenlerde görüşülenlerin yaklaşık %90'ının anne ve kaynanası okuma-yazma bilmezken, okuryazar olanların oranı %7,2, ilkökul eğitimi görmüş olanların oranı ise %3,3'tür.

Şehirde Yaşayanlar anne ve kayın validelerinde okuma-yazma bilmeyenlerin oranı %56, okuryazar %14,4, ilkökul mezunlarının oranı ise %27,2'dir. Kırsal yaşam sürenlerin anne ve kaynanalarında eğitim seviyesi en fazla ilkökul iken şehirde yaşayanlarda bu eğitim seviyesi fakülte mezununa kadar yükselmektedir. Şehirde Yaşayanlar anne ve kaynanalarının eğitim düzeyinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Araştırma grubunda kırsal yaşam sürenlerin babalarının yaklaşık %51'i okuma-yazma bilmezken, okur-yazar olanların oranı %37, ilkökul mezunu olanların %7'dir. Babası medrese ve mektep mezunu olanlar %4,4 tür.

Görüşülenlerin eğitim seviyesi anne babalarına göre yükselmektedir. Görüşülenlerin kendi çocuklarının eğitim seviyesi de kendilerinden daha yüksektir. Kuşaklararası bir süreçte, eğitim imkânlarının yurt sathında yaygınlaşması, erişilebilir hale gelmesi, konargöçerlikten yerleşik yaşama geçiş, eğitime yönelik algı ve atfedilen anlamlardaki değişmeler, eğitim düzeyinin kuşaklararası boyutta gittikçe yükselmesine neden olmuştur. Eğitim seviyesinde cinsiyet farkının giderek azaldığı ve seviyenin yükselmesi görüşülenlerin çocuklarının eğitim seviyesinde görülmektedir.

Modern toplumlarda, özellikle eğitim yoluyla meslek ve statünün elde edildiği dikkate alınır, bu değişimin, çalışma hayatından toplumsal ilişkilere, kültürel etkinliklerden yaşam biçimine, din ve siyaset anlayışından topyekûn dünyaya bakış açısına varıncaya kadar birçok alanda

önemli sonuçlar doğurduğu bilinen bir gerçekliktir (Kaya, 2011: 42).

Köyde ve yarı konargöçer yaşayanlarda eğitim seviyesi ortalaması ilkokuldur (%56,7). Kırsal yaşam sürenlerin tamamına yakınının eğitim seviyesi okur-yazar ve ilkokul mezunudur (%81,1).

Şehirde yaşayanlarda ise eğitim seviyesi ortalaması yükselerek yüksekokula kadar çıkmaktadır. Şehirde Yaşayanların %37'si fakülte, %14'ü lise, %16'sı ilkokul, %11'i yüksekokul mezunuyken, %11,1'i ihtisas yapmıştır. Okuryazar olan 3 kişi (%3,3) okuma yazma bilmeyen ise sadece 1 kişidir (%1,1). Okuryazar ve ilkokul mezunlarının oranı kırsal yaşam sürenlerde yaklaşık 3/4 iken, şehirde yaşayanlarda bu oran 1/5'tir. Şehir hayatında eğitimin önemli bir yeri olduğu için şehre göç eden Yörükler çağın gereğine uygun olarak mümkün olduğunca eğitim seviyelerini yükseltmeye çalışmışlardır.

Köyde ve yarı konargöçer yaşayanlar ile şehirde yaşayanların çocuklarının eğitim seviyeleri arasında çok önemli farklılıklar vardır. Kırsal yaşam sürenlerde okuma-yazma bilmeyen ve okur-yazarlar varken, şehirde yaşayanların çocuklarının eğitim seviyesi ilkokuldan başlamaktadır. Kırsal yaşam sürenlerde eğitim düzeyi şehirde yaşayanlara göre oldukça düşüktür. Kırsalda yaşayanların çocuklarının ortalama eğitim düzeyi ilkokul iken (57,9%), şehirde yaşayanların çocuklarında ortalama eğitim seviyesi üniversite mezunu olmakla birlikte, üniversite mezunları arasında fakülte mezunu olanların oranı yüksektir (33,8%).

Mesleki Değişim

Denek grubumuzun köyde yaşayan ve bir kısmıyla halen konargöçerliği sürdürenlerin ekonomik faaliyet alanı doğaldır ki çiftçilik ve hayvancılıktır (%90). Bir kısım denek grubu yaşlılık ve sağlık nedenleriyle faal olarak herhangi bir iş yapmamakla birlikte çeşitli mesleklerden emekli olmuş kişilerden oluşmaktadır. Şehirde yaşayanların ise %3,3'ünü oluşturan üç kişi profesyonel besicilik yaparken, %12,1'i esnaf/zanaatkar %7,7'si de ücretli işçi olarak mesleklerini yürütmektedirler. Bunların dışında kalan yaklaşık %70'i oluşturan denekler ise eğitim süreciyle ulaşılabilen mesleklerde bulunmaktadır ki; bunların arasında öğretmenlik, mühendislik, doktorluk, hemşirelik, veteriner, akademisyen gibi meslekler bulunmaktadır. Şehirde yaşayanların meslekleri göstermektedir ki, Yörükler yerleşik yaşama geçtikten sonra çocuklarının eğitimine olabildiğince önem vermişlerdir. Ayrıca yine bu veriler göstermektedir ki ikinci kuşak Yörükler önce eğitim yoluyla nitelik kazanarak şehirlere nitelikli göç gerçekleştirmişlerdir.

Evlilik ve Aile Hayatında Meydana Gelen Değişmeler

Eş Seçiminde Değişim

Geleneksel yaşamda eş seçimi hemen hemen tüm bireyler açısından görücü usulüyle ve genellikle aynı oymak içinden yapıldı. Günümüzde anlaşılarak evlenme şeklinin köylerde dahi artış eğilimine girdiği görülmektedir. Köyde ve yarı konargöçer yaşayanlar ortalama evlilik şekli görücü usulüyle şehirde yaşayanlar ortalama evlilik şekli anlaşılarak evlenmedir. Kırsal yaşam sürenler arasında en yaygın evlenme şekli, görücü usulüyle evlenme (%58,9), anlaşılarak evlenme (%37,8) ve kaçırarak evlenmedir (%3,3).

Araştırmamız esnasında taygeldi ailesine Antalya Akkoç köyünde rastlanılmıştır. 1931 doğumlu M.K.'nin babası annesi ölünce yeniden evlenmiştir. Babası ikinci eşinin bekâr kızını da oğluna almıştır.

Şehirde yaşayanlarda en fazla evlenme şekli anlaşarak evlenme (%52,2), görücü usulüyle evlenme (%31,1), akraba/ dost tavsiyesi anlaşarak evlenme (%10), anne –baba isteği evlat rızasıyla (%4,4) evlenmemiştir.

Köyde ve yarı konargöçer yaşayanlarda evli çocuğu bulunanlar kendileri ya da çocuklarının isteğiyle eş tercihinde (%54,4) akraba evliliğini tercih ettiği görülmektedir.

Görüşülenlerin çoğunluğunun (%54,4) çocuklarından bazılarının akrabasıyla evlendiği görülmektedir. Akraba evliliğinin varlığı, Yörüklerin ataları zamanında yaygın olan endogami tarzı evliliğin bugün de sürdürüldüğünü göstermektedir. Fakat yapılan gözlemlerden elde edilen bulgulara göre yeni nesilde yani torunların eğitim seviyesinin yükselmesine bağlı olarak gerek iş ve meslek hayatındaki farklılaşmalar gerekse kitle iletişim ve ulaşım aygıtlarının kullanımının yaygınlaşması nedeniyle egzogami türü evlilikler de yaygınlaşmaya başlamıştır. Örneğin Altınyayla (Dirmil) Ballıkta yapmış olduğumuz bir görüşmede; babanın oğlunun cep telefonu ile tanıştığı kızı Bursa'dan gelin almak zorunda kaldığı tespit edilmiştir.

Şehirde yaşayanların evli çocuklarında eş tercihinde akrabalık bağı aramanın giderek azaldığı görülmektedir. Şehirde yaşayanlarda egzogamik türden evlilik yapanların oranı %85 düzeyine kadar yükselmiştir.

Köyde ve yarı konargöçer yaşayanların yarıdan fazlasının (%54) çocuklarından bir ya da birden fazlası evliliklerini akrabasıyla yaparken, şehirde yaşayanların çocuklarının çok azı akrabasıyla evlenmiştir (%10). Kırsal yaşam sürenlerde endogamik tür evlilik halen çoğunlukta iken şehir hayatında egzogamik türden yapılan evlilikler başat tercih haline gelmiştir.

Köyde ve yarı konargöçer yaşayanlardan evli çocuğu olanların yarıdan fazlası (%54,6) anlaşarak evlenirken, yarıya yakını (%44,7) görücü usulüyle evlenmiştir.

Şehirde yaşayanlardan evli çocuğu olanların %62,1'i anlaşarak evlenirken, %31'i görücü usulüyle evlenmiştir. Şehir hayatında evliliklerde kırsal yaşam sürenlerden farklı olarak eş tercihinde "Akraba/Dost Tavsiyesi ile Anlaşarak" evlenme şekli türemiştir (%5,7).

Günümüz Yörük gençleri arasında eş seçiminde eski gelenek görenekler kaybolmak üzeredir. Evlilikte eş seçiminde hâkim olan değer gençlerin evlenecek olduğu kişiyi bulup anlaştıktan sonra ailelerine haber vermeleridir. Evlilikten haberdar olan ailede anne ve babaya çok fazla söz hakkı kalmadığı için ister istemez aile bu talebi onaylamak zorunda kalmaktadır.

Kırsal yaşam sürenler arasında 1970'lere kadar görücü usulüyle evlenme hâkimdir. 1980 sonrası Yörükler arasında yapılan evlenmelerde bireysel eş seçimi yaygınlaşmış, böylece çiftler anlaşarak evlenmeye başlamıştır. Kırsal yaşam sürenlerde kaçırarak evlenme en çok 1955-1964 yılları arasında görülmüştür (%3,3).

Şehirde yaşayanlar arasında 1975-1979 yılından itibaren “*akraba/dost tavsiyesi*” ile çiftler anlaşarak evlenmeye başlamışlardır. Şehirde yaşayanlar arasında kaçırarak evlenme şehre göç etmeden önce yapılmıştır.

Köyde ve konargöçer yaşayan Yörükler arasında endogamik evliliğin yaygın olduğu görülmektedir. Her 3 evli çiftten ikisi akraba evliliği yapmıştır (%68,9). Akrabalık bağı olmayanlar ise evli çiftlerin 1/3’ünü oluşturmaktadır (%31,1).

Kent yaşamı Yörüklerin evlilik tercihlerini oldukça değiştirmiştir. Kentte yaşayanlarda akraba evliliği köyde ve konar göçör yaşayanlara göre tam tersi bir duruma dönüşmüştür. Kentte yaşayan Yörüklerden her üç evli çiftin ikisi arasında akrabalık bağı bulunmamaktadır (%65,6). 1/3’ü ise yine akraba evliliği yapmıştır (%34,4).

Aile Büyüklüğü ve İkamet Biçiminde Değişim

Yörüklerin yaşam biçimi fiziki güç ve emek harcamayı gerektirir. Bu nedenle aile büyüklüğü önemlidir. Bu yaşam biçiminde gençler evlendiklerinde erkek tarafının baba evinde otururlar. İş ve dolayısıyla ekonomik kaynaklar hane reisi konumunda olan en büyük babanın denetiminde ortaklaşa kullanılır. Geleneksel toplumlarda da yaygın olarak görüldüğü gibi Yörüklerde de gündelik yaşam tüm aile üyeleriyle birlikte yaşanılır. Bütün aile sevinçte ve tasada kader birliği gözetir. Araştırma grubumuz da bu özellikleri yansıtmaktadır. Özellikle köyde ve yarı konargöçer yaşayanların çok büyük bir kısmı (%78,9) ilk evliliklerinde ikamet ettikleri yer ‘baba evi’ olmuştur. Erkek tarafına ait baba evinde oturanlar %75,5’tir. Kayınpederin evinde oturanlar ise %5,6’dır ki, bunlar örneklem grubumuzun 5 kadın üyesinin verdiği cevaplardan oluşmaktadır. Kendi evinde, çekirdek aile yapısında oturanlar ise %16,7 olup, bunlar artık fiili Yörük yaşamından uzaklaşmış ve daha çok genç nesli temsil edenlerden oluşmaktadır.

Köyde yaşayanlar ve yarı göçebe olan deneklerin baba evindeki ikamet süresi ortalama 15 yıl civarındadır.

Kent yaşamına geçen Yörüklerde bu yapının değiştiği görülmektedir. Şehirde yaşayanlar arasında evlendiğinde babasının evinde oturan çiftler %28,9 iken; eşiyle ayrı evde oturanlar %68,9 oranındadır. Kırsal yaşam sürenler ile şehir hayatında evlenen çiftlerin eşleriyle ikamet yerleri zıtlık göstermektedir. Şehir hayatında çok katlı binaların yeni yaşam alanları olması nedeniyle evlenen çiftlerden çok azı apartman tipi konutlarda anne-babalarıyla alt-üst katlarda oturabilmektedir (%1,1).

Köyde ve yarı konargöçer yaşayanlar evlilik sonrası baba evinde kalış süresi 4 ile 50 yıl arasında değişmektedir. Bunların %75,3’ünü oluşturan 55 çift 4 ile 20 yıl arasında baba evinde yaşamışlardır (Bunların içinde 4 yıla kadar yaşayanlar %15,1, 5-9 yıl yaşayanlar %31,5, 10-14 yıl yaşayanlar 17,8, 15-19 yıl yaşayanlar ise %11,0 oranındadır). Şehirde yaşayan çiftlerin yaklaşık %29’unu oluşturan baba evinde oturanların baba evinde kalış süresi çoğunluk açısından ilk 4 yıldan ibarettir (%60,7). 10-14 yıl aralığında baba evinde kalan 3 çift varken, 5-9, 15-19, 20-24 ve 25-29 yıllar arasında baba evinde ikamet eden 2’şer çift bulunmaktadır. Halen baba evinde oturanlar köydekilerin %28’ini, şehirlerde yaşayanların ise %3,6’sını oluşturmaktadırlar.

Evliliklerinden itibaren baba evinde kalan çiftlerin evden ayrılma nedenleri köyde yaşayanlar (%48) ve şehirde yaşayanlar (%32) açısından ilerleyen zaman içinde evin yetersiz hale gelmesi en önemli neden olarak gösterilmektedir. Şehirde yaşayanların bir diğer önemli nedeni ise iş ya da mesleki gereklilikler olarak gösterilmiştir (%39,3). Araştırma verilerine göre köyde ve yarı konargöçer yaşayanlar ile şehirde yaşayan Yörükler arasında oğul baba geçimsizliğine dayalı bir evden ayrılma görülmezken, gelin kaynana geçimsizliğine dayalı evden ayrılma sadece şehirde yaşayanlarda 1 kişi olarak tespit edilmiştir (%3,6).

Araştırma grubunu oluşturan deneklerin şehirlerde yaşayanları genellikle köyde yaşayanlardan daha gençtir. Köyde yaşayanların 60 altındaki yaş gruplarında 90 deneğin %30'u bulunmaktayken %70'i 60 üstü yaş gruplarına dâhildir. Şehirlerde yaşayan toplam 90 deneğin ise 60 altı yaş grubunda olanlar %77,8 oranındadır. Bu oranlar göstermektedir ki genç nüfus şehre göç ederek baba evinden ayrılmakta, anne-baba ise köyde birlikte ya da eşlerden birinin ölümü halinde yalnız yaşamak zorunda kalmaktadır. Köyde yaşayan araştırma grubumuzun bu şekilde yalnız yaşayanları (%8,9) sadece eşiyle yaşayanlar %51, 1, çekirdek aile boyutunda yaşayanlar %5,6, geniş aile boyutunda yaşayanlar ise %11,1 oranındadır. Şehirde yaşayanlar ise tahmin edilebileceği üzere eşi ve varsa çocuklarıyla birlikte çekirdek aile boyutunda yaşayanların oranı %96,7 düzeyindedir.

Hayvancılık ve Tarım Faaliyetlerine Yönelik Değişmeler

Köyde ve yarı konargöçer yaşayan Yörüklerin tamamına yakını (%90) tarım -hayvancılık ile uğraşırken çok azı artık bu tür işlerden uzaklaştığını belirtmektedir (%10). Tarım-hayvancılık ile uğraşmayanların bu işlerden uzaklaşma nedenleri genellikle yalnızlık, yaşlılık ve sağlık problemleridir. Köyde ve yarı konargöçer yaşayanlar yarından çoğu (%53,3) tarım ve hayvancılık faaliyetini birlikte yaparken sadece tarımla uğraşanların oranı %30; sadece hayvancılık yapanların oranı ise %6,7'dir. Kırsal kesimde yaşayan ve tarım- hayvancılık faaliyetlerinde bulunmayanların oranı %10'dur.

Genç kuşaklar her ne kadar şehre göç etmiş ve şehirde yaşamalarına rağmen köyle ri ile bağlantılarını koparmamışlardır. Ebeveynlerinden kalan toprakları vakit buldukça kendileri (%19,1) ya da aileleriyle birlikte (%7,8), akrabaları yoluyla (%5,6), işçi tutarak (%4,4) ya da icara (kiraya) ya da ortakçıya vererek (%13,4) işlemeye ve köyle ilişkilerini olabildiğince sürdürmeye çaba göstermektedirler. Şehirde yaşayan ve köyünde toprağı olan Yörüklerin %70'i tarım-hayvancılık faaliyeti yürütmektedir.

Şehirde yaşayanlar yarından çoğu (%52,2) tarımsal üretim yaparken, tarım- hayvancılık yapanların oranı %4,4'dür. Şehirde yaşayanlar %43,3'ü Yörük yaşamının temel iktisadi faaliyetlerini yapmayı bırakmışlardır. Araştırmadan elde edilen verilere göre şehre göç eden birinci kuşak Yörükler köylerinde bıraktıkları toprakla ya da daha genel bir deyişle kırsal faaliyetlerle ilişkisini sürdürürken ikinci kuşak Yörüklerin köylerinden tamamen kopuşlarına yönelik bir eğilim de söz konusudur. Şehirde yaşayan deneklerin %18,9'unun toprağının olmaması ve %23,3'ünün toprağı olmasına rağmen bununla meşğul olmaması da bu eğilime işaret etmektedir.

Yörüklerin geleneksel gündelik yaşamından uzaklaşmanın bir göstergesi olarak sunulabi-

lecek husus da besiciliği yapılan hayvan türlerindeki değişimdir. Yörükler geleneksel yaşamlarında ağırlıklı olarak kıl keçisi başta olmak üzere küçükbaş hayvan sürülerinin besiciliğini yaparlarken, konargöçer yaşamı bıraktıktan sonra önemli bir kısmı büyükbaş hayvan besiciliği yapmaya başlamışlardır. Denek grubumuzda 100 adet in üzerinde küçükbaş hayvanı olan ve geleneksel yaşamdaki gibi sürü besiciliği yapan 11 kişi (%12,2) bulunmaktadır. Diğerleri içinde 1-50 arası küçükbaş hayvanı olan 11 kişi (%12,2), 50-100 arası 4 kişi (%4,4) bulunmaktadır. Geriye kalan 64 kişi (%71,1) küçükbaş hayvan besiciliğini bırakmıştır. Büyükbaş hayvan besiciliği ekonomik gelirin sürdürülmesinin yanında fazla emek harcamayı gerektirmediği için tercih edilmektedir.

Yarı konargöçer yaşam süren Yörükler arasında küçükbaş hayvancılığı ilk bırakma 1950-1954 yılları arasında başlamıştır. Bu tarihler Yörüklere yönelik Cumhuriyet Türkiye'sinde devletin uyguladığı en önemli iskân politikasının başladığı dönemdir. Araştırmamıza katılan yarı konargöçer Yörükler en fazla 1985-1994 yıllarında küçükbaş hayvancılığı bırakmışlardır (%23,3). En son bırakma ise 2010-2014 yıllarında gerçekleşmiştir. Bırakma nedenleri arasında en önemlisi; ailelerin küçülmesi, genç neslin eğitim yoluyla ulaşılan mesleklere yönelerek şehre göç etmesi gösterilmektedir. Öte yandan sürülerin otlayacağı meraların küçülmesi, orman kanunu gereği yapılan sınırlandırmalar, mermer ocakçılığının dağlık bölgelerde yaygınlaşması gibi nedenler de sürü besiciliğinin bırakılmasında rol oynayan diğer nedenler arasında sayılmaktadır.

Görüşülenlerden hayvancılık yapan 54 kişiden %37'si hayvancılık için yaylaya çıkarken, %63'ü günümüzde hayvancılık için yaylaya çıkmamaktadır. Araştırmamızda Aksu Başpınar yaylasına yaylalamaya gelen fakat Serik'in köyünde hayvancılık yapan iki kişi bulunmaktadır. Önceden hayvancılık için Anamas yaylalarını tercih eden bu Yörükler günümüzde köylerinde büyükbaş hayvan yetiştirmeye başladıkları için hayvanlarını akraba ya da komşularına emanet ederek kendileri tatil/dinlenme maksatlı olarak eski yayla yurtlarına yaylalamak için çıkmaktadırlar. Şehirde yaşayanlarda ise gerek hayvancılık gerekse tatil yapmaya yönelik olarak yaylaklara çıkma alışkanlığı hemen hemen hiç kalmamıştır. Aşağıdaki tablo Yörüklerin faal olarak sürü besiciliği yaptıkları ve bugün bir kısmının sadece tatil amaçlı çıktıkları yaylakları göstermektedir.

Tablo1: Köyde ve Yarı Konargöçer Yaşayanlar Her Yıl Çıktığı Yaylanın Adı

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Küre-Gedikli	1	1,1	4,2	4,2
Karamıklı-Gedikli	1	1,1	4,2	8,3
Çamalan-Sarıkaya	1	1,1	4,2	12,5
Çayır -Yenişar/Aksu	6	6,7	25,0	37,5
Karacadağ-Aksu	1	1,1	4,2	41,7
Karingöl-Alanya	1	1,1	4,2	45,8
Yenicepazar-Alanya	1	1,1	4,2	50,0
Ören-Fethiye	1	1,1	4,2	54,2
Boncuk-Dirmil	1	1,1	4,2	58,3
Avdan-Dirmil	1	1,1	4,2	62,5
Boklugöl-Aksu/Anamas	1	1,1	4,2	66,7
Karaçlıkuyu-Akkeçili	1	1,1	4,2	70,8
Kanlıca/Aykırıçal-Elmalı	1	1,1	4,2	75,0
Eren-Elmalı	1	1,1	4,2	79,2
Çallica-Burdur	1	1,1	4,2	83,3
Başpınar-Aksu/Anamas	3	3,3	12,5	95,8
Anamas/Aksu	1	1,1	4,2	100,0
Toplam	24	26,7	100,0	
Yaylaya Çıkmayan	66	73,3		
Toplam	90	100,0		

Isparta, Burdur ve Antalya il sınırları dâhilinde çok eski tarihlerden bu yana Yörüklerin kullandıkları yaylaklar bulunmaktadır. Bu yaylalar Yörüklerin “yurt”larıdır. Onlar kışlada göç ayı geldiği zaman yurtlarına adeta koşarak gelmektedirler. Hayvancılık yapanlar hayvanlarıyla yapmayanlar ise anılarıyla yaylaktaki yurtlarına gelir ve güz gelinceye kadar orada kalırlar. Araştırmamıza katılan yörükler arasında Aksu Çayır yaylası ile Aksu Başpınar yaylası en çok tercih edilen yaylalardır. Özellikle Çayır Yaylası (Rakım 1900 metre) Antalya Serik muhitinde yaşayan Karakoyunlu aşireti için önem arz etmektedir.

Kasapbaşı'nın bir yazısındaki ifadeyle “Yer ve yar sevdası peşinde koşan Türkmen Yörükleri” 1980'lere kadar sevdalıları oldukları yaylakların peşinde koşarak her yıl Toros Dağlarını aşp Akdeniz sahilleri ile iç Anadolu yaylalarında geliş gidiş yapmıştır. Onların yaylak-kışlak arası yolculuğu yaklaşık 1 ay sürmektedir. Kışladan yaylaya ulaşan Yörükler yorgunluklarını çam kokusu

içinde buz gibi kaynak suyu içerek gidermekteydi (Kasapbaşı, Hürriyet Gazetesi, 17.06.1961). Yörük yaşamı bugün her ne kadar kaybolmaya yüz tutmuşsa da bu kültürün içinde toplumsallaşmış ve bugün çok farklı yerleşim yerlerinde ve ekonomik faaliyet kollarında bulunan bireyler, bu yaşamın güzelliklerini unutmamışlardır. Anılarda, hikâyelerde ve çeşitli sohbetlerde dile getirilmeye çalışılan Yörük yaşamı, bazen tanıdık ailelerin birliktelikleriyle bazen de Yörükler tarafından kurulmuş sivil toplum kuruluşları vasıtası ile yaylakları unutmamaya özen göstermektedirler.

Konaklama ve konut biçiminde meydana gelen değişimler

Konargöçer Yörüklerin geleneksel meskeni yaz-kış, yılın on iki ayı daima çadırdır. Yörük çadırı üç tipten oluşur: 1 — Kara çadır, 2 — Alaçık, 3 — Topak ev.

Ali Rıza Yalman (1977: 38), Kemal Güngör (1941: 48) ve Mehmet Eröz (1991: 97)'ün yapmış olduğu çalışmalarda Yörüklerin en çok kullandıkları çadır keçi kılından dokunmuş kara çadırdır. Kara çadırın çulu/sitili her tür hava koşullarına dayanıklı ve içinde yaşayanları iklim değişikliklerinden olumsuz etkilenmesini önleyici bir yapıdadır. Bu çadırlar içinde barınacak kişi sayısı ve sahibinin ekonomik gücüne göre 2, 3, 4, 5, 7 direkli olabilir. Zira direk sayısı arttıkça çadırın genişliği de artar. Aşiret/mahalle ileri gelenleri çoğunlukla 4 den fazla direkli çadırlarda yaşarlar.

Kara çadır 17 parça eşyanın birleşimiyle kurulur. Bu eşyalar arasında kara çadırı oluştur en önemli malzeme ise keçi kılının işlenip daha sonra kirmanda eğrilmesiyle elde edilen ipin ıstar tezgahında dokunmasıyla oluşan sitiler/çullardır.

Çadırın Malzemeleri: a) Sitiller/Çullar (Üst, Ön, Arka, Yan) b) Bağlar (Böğür, Pinti, Ön ve Art) c) Kolanlar (Siyek, Böğür ve Orta) ç) Siyek/Siyeç d) Çanak e) Bakara f) Sitil çöpü g) Kazık/Şöven h) Kapak (Dolama hasır veya tahtadan) oluşur.

Çadırdaki Mekânsal Düzen: Çadırın mekânsal kullanımı da tıpkı çadırın kuruluşu gibi belirli nizam ve intizam içerisindedir. Çadırın mekân kullanımı kendi içinde 9 ayrı bölümden oluşur a) Yatak Yüklüğü (Yatak konulan yer), b) Azıklık/Azıklağ (Yiyecek içeceklerin konulduğu yer), c) Geysi yüklüğü (Giysi konulan yer), ç) Ocaklık (Ateş yakılan yemek pişirilen yer), d) Kapkacak Yeri (Tencere ve tasların konulduğu yer), e) Eşiklik (Kapı girişi), f) Ev sahibi yeri, g) Komşu yeri, ğ) Misafir yeri olarak (Eröz, 1991: 99-102).

Aşağıda Honamlı ve Karakoyunlu Yörük aşiretlerince kullanılan kara çadır örnekleri yer almaktadır.

Resim 1: Karakoyunlu Yörükleri
(Çayır Yaylası, 2013)

Resim 2: Honamlı Yörükleri
(Sindel Yaylası, Emine Karasu, 2003)⁸

Yörük aşiretleri arasında çadırların kuruluşu ve şekli farklılıklar gösterir. Yörükleri tanıyan bir kişi, çadırın kuruluşundan ve biçiminden hangi aşirete ait olduğunu az çok tahmin edebilir. Meselâ Karahacılı'lar, Hayta'lar ve Çakal aşireti çadırlarını kuzey-güney istikametinde ve Doğu - Batı istikametine dikey olarak kurarlar. Kapı kışın doğuya - güneşin doğrudan doğruya girmesi için - yazın ise batı istikametine açılır. Kapının karşısındaki kenar köşeler yüklük olarak tabir edilir ve buralara eşya çuvaları ve yiyeceklerini içeren torbalar konulur. Genellikle sık kullanılan eşyalar kapının sağ tarafındaki köşeye yerleştirilir. Çadırın içinde ısınma ve pişirme amaçlı olarak kurulan ocak daima giriş kapısının hizasında ortada yer alır. Karakoyunlu, Bahşiş ve Honamlı aşiretleri ise çadırlarını doğu-batı istikametinde ve kuzey-güney istikametine dikey olarak kurarlar. Diğer bir fark ise çığ ve hasır yerine 50-70 cm. yüksekliğinde taş yığarlar (Güngör, 1941: 48, 49, Yalman, 1977: 418).

Yörüklerin mesken tercihleri günümüze doğru yapı malzemelerinde meydana gelen değişimlere paralel değişiklikler göstermektedir. Konargöçerlikte yükte hafif olan ve kendi emekleriyle üretebildikleri çadırların yerini bugün portatif, sabit kulübe/baraka veya evler almaya başlamıştır. Yarı göçer hale dönüşmüş Yörüklerde özellikle bu tür mesken tercihi daha da ön plana çıkmıştır.

Yarı konargöçer Yörüklerin bazıları traktörün arkasında taşınabilir tekerlekli karavan tipi saçtan kulübeler yaptırmakta ya da römorklarının üzerini kapatarak barınma ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar.

8 Resim: Mehmet Akkın

Resim 3: Şarkıkaraağaç Gedikli Küre Mevkii Taşınabilir Saç kulübe ve Ağıl

Resim 4: Gedikli Küre Mevkii Üstü Branda ile Örtülü Dönüştürülmüş Kıl Çadırı

Yarı konargöçer Yörükler günümüzün ulaşım ve iletişim imkânlarının yarattığı koşullar nedeniyle yaylalarda çok uzun süre kalmadıkları için yaylak meskenlerine de eskisi kadar özen göstermemektedirler. Yarı konargöçerler konargöçerlikten farklı olarak çoğunlukla köyleri ile ortalama her gün iletişim halindedirler. Komşular arasında iş bölümü ve yardımlaşma yaparak hayvanlarının otlatılmasını sağlamakta aynı zamanda köylerindeki tarımsal faaliyetlerini ya da diğer işlerini de aksatmadan sürdürmektedirler. Her sabah erkenden hayvanlarını otlatmak için meralara sürdükten sonra komşu dayanışması yaparak patpat, traktör veya taksi ile köylerine giderler. İkinci sonrasına kadar köydeki evlerinde ya da bahçelerinde çalışırlar, hayvanlar yayılardan gelmeden önce tekrar toplanırlar ve yaylalarına geri dönerler.

Resim 5: Burdur Altınyayla Ballık Güzergâhı Taş Tabanlı Ahřap Baraka

Resim 6: Aksu Çayır Yaylası Tahta Kulübe ve Ağıl

Çayır yaylasında hayvancılık yapan Yörükler yaylada çadır ya da barakalarda yaşama-
da ortaya çıkan barınma güçlüğüünü “*yurtlarına*” iki odalı; duvarı taş, tuğla ya da briketten üzeri
saç kaplamalı sabit evler yaparak barınma koşullarını iyileştirmişlerdir.

Resim 7: Aksu Çayır Yaylası Taş Kulübe ve Ağıl

Çayır yaylasını hayvancılık dışında yazlık amaçlı olarak kullanan bazı Karakoyunlu Yö-
rükleri yaylaya müstakil evler yapmışlardır.

Resim 8: Aksu Çayır Yaylası Yaylalama Amaçlı Kalıcı Konutlar

Yaylacı Yörükler arasında yazlık evde konaklama, yaylalamak için Anamas/Aksu ya gelen
Karakoyunlu Yörüklerinin çoğunlukta olduğu yazlık sitede mümkün olmaktadır. Son yıllarda hay-
vancılık yapan Yörükler arasında da kendilerinin özel olarak yaptırdıkları karavanlarda yaylada
kullanılan yeni barınma şeklidir (%4,4).

Yerleşik Hayata Geçişle Mesken Kültüründe Meydana Gelen Değişmeler

Resim 9: Bucak Kızıllı Köyü Molla/Uzun Ahmet Oğlu Mehmet Güzelin Taştan Evi Yapım Yılı- 1900'lerin Başı

Resim10: Gedikli Köyü İlk Yerleşimde Yapılan Taş Ev Yapım Yılı- 1954

Resim11: Gedikli Köyü Sokak Görünümü Eski ve Yeni Evler

Köyde yaşayan Yörüklerin yerleştikleri coğrafi koşullara göre kerpiç, taş, ya da betonarme ev yaptıkları görülmüştür. Kerpiç evlere, Sarıkaya, Yeniköy, Kökez, Büyüksöğle, Esenyurtta rastlanırken, kagir evlerin (Yığma taş ya da tuğladan yapılan) Yörüklerin yerleşik hayata geçtiklerinde -çoğunlukla o günkü imkanlara istinaden- kagir ev yaptıkları; daha sonraları ise artan ekonomik refah ve teknolojik imkanlara istinaden betonarme evlere doğru bir geçişin olduğu görülmektedir.

Şehirde Yaşayanlar tamamına yakını betonarme evde oturmaktadır(%99). Şehirde yaşayanlarda önemli fark ¼ ünün (%24,4) müstakil evde yaşamayı tercih etmesi onların halen geleneksel çadır kültüründe sahip oldukları bireysel konut özgürlüğü ve yaşam alanının devamlılığı olarak düşünülmelidir.

Köyde ve kırsal yaşam sürenler ile şehirde yaşayanlar ortalama 3 oda bir salon evde yaşamaktadır. Şehirde Yaşayanlar ilk oturdukları evlerin ortalama oda sayısı 2 oda bir salondur (Mean, 3:46).

Görüşülenlerin çoğunluğu üç oda ve salon bir evde yaşarken iki oda ve salonda oturanların oranı kırsal yaşam sürenler ile şehirde yaşayanlarda yaklaşık aynı orandadır. Dört ve daha fazla odaya sahip evde yaşayanlar ise kırsal yaşam sürenlerde %18 iken şehirde yaşayanlarda %10'dur. Şehirde Yaşayanlar yaşadıkları konut büyüklüğüne ile ait hissettiği toplumsal tabaka orta tabaka üstü ve üst tabaka oranı (%9) ile yaklaşık aynı orandadır.

Köyde ve yarı konargöçer yaşamın beraberinde getirdiği bir takım zorluklar da vardır.

Yaşam koşulları, gelir seviyesinin düşüklüğü, şehre göre imkânlara ulaşımın zor olması gibi nedenlerden dolayı kırsal yaşam sürenler en fazla soba ile ısınırken, şehirde yaşayanlar en çok kalörifer/kombi ile ısınmaktadır. İklim koşulları gereği kalörifer/kombi ile ısınma en fazla Isparta ve Burdur da yaygın iken geçtiğimiz yıllarda Antalya ya doğal gazın gelmesiyle birlikte orada yaşayan Yörükler arasında kombi ile ısınma tercih edilir hale gelmiştir.

Ulaşım ve yük taşıma araçlarında meydana gelen değişimler

Köyde ve yarı konargöçer Yaşayanlar en fazla tarım ve kısa mesafeli ulaşım aracı olarak (%32,9) traktör kullandıkları, ulaşım aracı olarak otomobil kullandıkları (%19,6) görülürken, alternatif bir tarım ulaşım aracı olarak Isparta'nın Gedikli, Sarıkaya, Yeniköy, Karayaka, Akkeçili, Aşağıtirtar ve Yukarıtirtar köylerinde patpat (%13,3) kullanılmaktadır. Patpat çoğunlukla sulama motoru ile çalışan, hurda araçlardan temin edilen parçaların birleştirilmesiyle az miktarda yeni araç parçaları da eklenerek patentsiz olarak çoğunlukla Senirkent Büyükkabaca ve Akşehir sanayi sitesinde yapılan bir araçtır.

Resim12-13: Gedikli Köyünde Açık ve Kabinli Patpatlar

Bu aracın en önemli özellikleri az yakıt yakması, masrafının az olması, kolay tamir edilmesi, ulaşım, yük taşıma, ilaçlama, odun kesme, su sulama gibi kırsal yaşamda köylünün ihtiyacına yönelik olmasıdır.

Isparta ve komşularında (Afyon, Akşehir) oldukça sık kullanılan patpatın, Burdur ve Antalya da yaşayanlarca kullanılmadığı görülmüştür. Kamyonet gerek köyde yaşayan ve yarı konar-göçerlerce gerekse şehirde yaşayanlarca otomobil harici yük ve yolcu taşımak için kullanılan bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü kamyonet hacim genişliği ve taşıma kapasitesi olarak kullanıcılarına büyük rahatlık sağlamaktadır (%19,5).

Gündelik yaşamda kullanılan eşyalarla ilgili değişimler

Kırsal yaşam sürenler ile şehirde yaşayan Yörüklerin tamamı TV, Uydu Alıcı, Buzdolabı, Oturma odası mobilyası kullanılmaktadır (%100). Kırsal yaşam sürenlerde en çok kullanılan diğer eşyalar Çamaşır Makinesi (%97,8), Gün Isı (%85,6) ve Cep Telefonu (%81,1) Ütü (%66,70), Fırın (%63,3), Elektrikli Süpürge (%61,1) Derin Dondurucu (%31,1) Ev Telefonu (%26,7) Klima (%21,1) Bilgisayar (%21,1) Dikiş Makinesi (%20) Bulaşık Makinesi (%18,9) Saç Kurutma Ma-

kinesi (%16,7) İnternet (%14,4) Fotoğraf Makinesidir (%13,3). Köyde en az kullanılan yemek odası takımı (%1,1) iken hiç kullanılmayan mikrodalga fırındır. Kırsal yaşam sürenlerin 1/5'inde bilgisayar varken (%21,1), internete sahip olanların oranı %14,4'tür.

Görüşülenlerin kullanmakta olduğu 32 farklı eşya arasında bazen %5 in üzerinde sert düşüşler görülmektedir. Bu düşüşler kırsal yaşam sürenlerde derin dondurucu kullanımı elektrikli süpürgeye göre %30; ütü kullanımı cep telefonuna göre %14,4; gün ısı kullanımı çamaşır makinesine göre %12,2; aspiratör kullanımı fotoğraf makinesine göre %5,5 daha azdır.

Şehirde yaşayanlar arasında ise kullanılan eşyalar arası sert düşüşler en fazla internet kullanımı bilgisayara göre (%12,3); katı meyve sıkacağı (%10) dikiş makinesi kullanımı rondo/blender göre (%7,8); video kamera kullanımı mikrodalga fırına göre (%6,7) daha az kullanılmaktadır.

Resim 14: Yukarı Tırtar Köyünde Pekmez Yapan Yörük Kadını ve Cep Telefonu

Boş zaman uğraşlarında meydana gelen değişmeler:

Görüşülenler arasında ortak boş zamanı değerlendirme etkinlikleri avcılık yapma, kitap okuma kahveye gitme yürüyüp yapma enstrüman çalma, internet kullanma ve süs eşyası yapma şeklindedir.

Köyde ve konargöçer yaşayanların boş zamanlarını değerlendirme şekli en çok avcı-

lık(%17,6), tatil (%17,7), el sanatları (%11,6), kitap okuma (%8,8), kahveye gitme (%5,9) yürüyüş yapma(%5,9), enstrüman çalma ve internette araştırma yapmadır (%5,9).

Köyde konargöçer yaşayanlar arasında geleneksel Yörük yaşantısıyla ilgili olarak kaval çalma, çorap örme, çarık yapma, keçi süsü yapma şeklindedir. Kırsal yaşam sürenlerin tatil anlayışı kaplıcaya gitme veya yaz aylarında Antalya'nın sıcaklarından uzaklaşma bağlamında yaylalaşma şeklinde Aksu Anamas yaylasına çıkmaktır.

Köyde ve konargöçer yaşayanlarda boş zamanı değerlendirme etkinliği tek seçenekte toplanırken, şehirde yaşayanlarda boş zamanları değerlendirme şekli bir kişi birden fazla etkinlik yaparak değerlendirebilmektedir.

Şehirde yaşayanlar arasında en çok yapılan boş zamanı değerlendirme etkinlikleri; köye akrabaları ziyarete gitme (%77,8), köye çalışmaya gitme (%40), tatile çıkma (%30), Yörük şenliklerine katılma(%23,3), kitap okuma(%18,9), evde tamirat yapma (%17,8), kahveye gitme (%11,1) ve Sivil toplum kuruluşlarında çalışma (%10) şeklindedir.

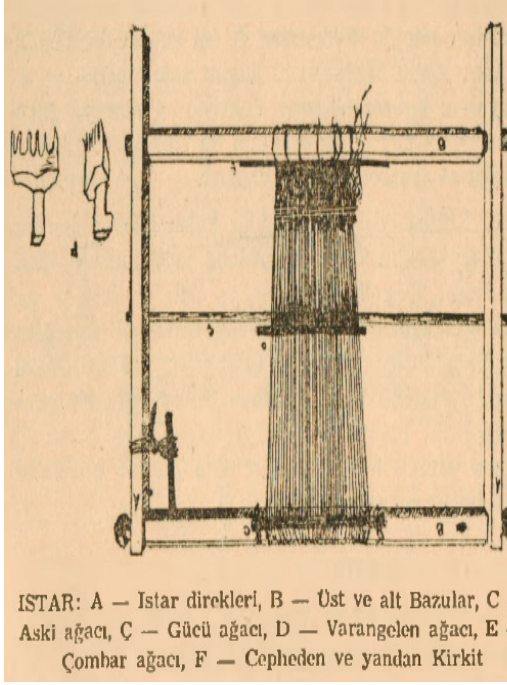
El sanatlarında meydana gelen değişimler

Yörükler 1990'lara kadar Orta Asya'dan Anadolu'ya Türklerin beraberlerinde getirdikleri dokuma ve örme kültürünü yapmaya devam etmiştir. Çünkü Yörükler günlük yaşamlarında kullandıkları temel eşyalarını -keçi kılı/koyunyününün işlenip ip haline getirilmesinden sonra- ıstar, çulhalık (Çulfalık), kolan ve hasır tezgâhlarıyla çarpına da dokuyarak üretirler (Eröz, 1991: 186,187).

Istar tezgâhı:

Sitil, kilim, çuval, heybe namazla, çuval gibi konargöçer Yörüklerin gündelik yaşamlarında kullandıkları kıldan/yünden yapılan eşyaları dokumaya yarayan modüler olduğu için taşınması ve sökmesi kolay dokuma tezgâhına denir. At ve eşek sırtında kolayca taşındığı ve kurulması sökülmesi kolay olduğu için konargöçer Yörükler yaylak ve kışlakta bu tezgâhları hep yanlarında taşımışlardır.

Istar tezgâhı; iki eşit yan tahta, iki eşit yuvarlak top (alt ve üst levent), gücü ağacı, varan gelen, çengelli eğri demir, doğru demir ve ince demir gibi kısımlardan oluşan dokuma tezgâhıdır (Buksur & Ölmez, 2017:7). Yörük kadınları, ezbere bildikleri modelleri hafızalarına yerleştirerek parmaklarını renkli ve küçük iplikler üzerinde işletmeğe başlarlar. Her ip geçişte Varan-Gelen ağacını gevşetme ve sıkma suretiyle kumaşın motifini tespit ederler (Yalman, 1977: 475).

Resim 15: Istar Tezgâhı

Resim16: Istar Tezgâhında Yolluk Dokuma
Isparta Şarkıkaraağaç Gedikli Köyü
1996 (Hatice ÖTER)

Göçebe yaşam biçiminin vazgeçilmez ihtiyaçları dokuma ve örme yöntemleriyle koyun-yünü ve keçi kılından temin edilirdi. Istar tezgâhında yapılan dokuma eşyalar: Sital, kilim, çullalık (çulhalık), irham (irhem), yolluk, çuval, heybe, iteği, namazla (seccade), ip/olukma, çanta, kırilent, halı vb.dir.

Örme eşyalar: çorap, patik, kazak, süveter, pantolon vb. eşyalar örme yöntemiyle yapılarak ihtiyaçlar giderilirdi.

Araştırma yaptığımız köy ve mahallelerde 1990'lara kadar dokuma eşya üretme ve kullanmaya devam eden Yörükler arasında 2000 yılı sonrasında dokuma eşya üretimi pek kalmazken mevcut eşyalar bir şekilde kullanılmaya devam edilmekte fakat yerine yenileri dokunmamaktadır. Çünkü küresel dinamikler Yörüklerinde üretim ve tüketim kültürünü değiştirmiştir.

Yardımlaşma ve dayanışmayla ilgili değişmeler:

Yaylada yaşayan Yörükler arasında yardımlaşma en fazla akraba-komşu ile (%54,2), komşu ile (%33,3), akraba ile (%8,3) yapılmaktadır. Isparta Senirkent Akkeçili köyüne ait Karaçılıkuyu mevkiinde küçükbaş hayvancılık yapan bir çobanın yakınında kimse olmadığı için yardımlaşmamaktadır.

Yaylada Yörükler ekmek yapmadan kırkima, birlikte en yakın yerleşim yerine gelip gitmeden, çadır ve hayvan güvenliğine kadar halen yardımlaşmayı sürdürmektedirler. Yaylada yaşayan Yörüklerin kendi iç dinamiklerinde karşılıklı bir güvenin olduğu gözlenmiştir.

Resim17-18:Aksu/Anamas Çayır Yaylasında Koyun Kırkımı ve Yardımlaşma

Günümüzde Yörüklük bilincine sahip Oğuz Türkleri arasında yaylada yardımlaşma -meydana gelen biçim ve içerik değişikliklerine rağmen- halen yaşatılmaktadır.

1980'lere kadar Yörük aşiret ve obaları arasında çoğunlukla kuvvetli yardımlaşma ve dayanışma bağı varmış. Bu nedenle aşiret ve obalar arasında karşılıksız çıkara dayanmayan yardımlaşmalar yapılmış. Araştırmamıza dâhil olan Antalya merkezde görüştüğümüz yıllarca yaylada hayvancılık yapan İsa Tekkanat, yayladaki eski yardımlaşmayı ve günümüzdeki farklılığı şu şekilde dile getiriyor: "Önceden deven yitse, komşu senin yükünü götürürdü. Şimdi bencillik var."⁹

Köyde ve yarı konargöçer yaşayanlar arasında en çok yardımlaşma akrabalar arasında yapılmaktadır (%100). Komşu ile yardımlaşma ikinci sırada yer almakla birlikte görüşülenlerin tamamına yakının komşularıyla yardımlaşmalarını belirtmişlerdir (%96,7). Kırsal yaşam sürenlerde arkadaşlarla yardımlaşma oldukça azdır (%2,2).

Şehirde yaşayan Yörükler arasında en çok yardımlaşma akrabalar arasında yapılmaktadır (%92,2). Şehirde yaşayanlarda akrabalarından sonra yardımlaşma arkadaş çevresiyle yapılmaktadır (%72,2). Şehrin sosyal hayatında kırsal yaşamda komşunun yerini almıştır. Şehirde yaşayanlarda komşularla yardımlaşma köydekilere göre 1/3'tür (%32,2). Komşuluk ilişkileri şehirde giderek yok olan bir değerdir. "Ev alma, komşu al" sözü Yörükler arasında da yoğun olarak söylenilmekte, şehirde komşunun evden daha mühim bir şey olduğunu belirtmektedir.

Köyde ve yarı konargöçer yaşayanlara göre önceden yardımlaşmalar karşılıksız yapıldı (%100). Kırsal yaşam sürenler önceden insanların birbirlerine karşılıklı güven çerçevesinde hiçbir çıkar gözetmeksizin imkânı ölçüsünde yardım yaptıklarını belirtmişlerdir. Hatta Yörükler arasında bir nevi şifreli güvenilir haberleşme yöntemi olarak bazen tespih vs. gibi araçlar kullanılmış. Örneğin: Baba paraya ya da başka bir hacete ihtiyacı olduğunda oğlunu kendi tespihi ya da özel bir

9 İsa TEKKANAT, 1941 Doğumlu, Görüşme Tarihi: 05.07.2014, Görüşme Yeri Antalya Merkez.

eşyası ve selamı ile emanet alacağı kişiye gönderirmiş. Emanet verecek kişi babasının selamı ile birlikte getirdiği eşyanın emanet alacak olana ait olduğuna kalbi kanaat getirirse sorgusuz sualsiz gelen çocuğun ihtiyacını giderirmiş. Bilirmiş ki verdiği emanet, emanet alan tarafından bütçesinin uygun olduğu en kısa sürede ya da söz verilen sürede geriye dönecektir.

Köyde ve yarı konargöçer yaşayanlar para ihtiyacı olduğunda ilk önce akrabalarına müracaat etmektedir (%86,7), daha sonra bankaya (%25,6), komşularına (%18,9), arkadaşlarına (%15,6) müracaat ederek parasal ihtiyacına çözüm getirmektedir. Antalya Kumluca Eretepe (Eski adı Buldur) Mahallesinde yaşayan yeni Osmanlı Yörüğü 1930 doğumlu O.K. para ihtiyacı olduğunda kimlere müracaat edersiniz sorusuna “Kanaat ettim kimseden istemedim” demiştir.¹⁰ O.K. yaşadığı yerde kendi aşiretinden kimse olmadığından olsa gerek kanaat/idare etmiş hiç kimseden borç para istememiştir. Bu tür örnekler bize Yörükler arasında bir “kanaat/idare kültürünün” olduğunu göstermektedir.

Göç ve göçe bağlı değişimler:

Şehirde yaşayan Yörükler şehre çoğunlukla iş nedeniyle göç etmişlerdir. Yörükler göç ettikleri şehre çoğunlukla yerleştikleri için kalıcı göç etmektedir.

Şehre göçün en önemli nedenleri memuriyet nedeniyle tayin/atama (%48,9), iş nedeniyle (%27,8), babasının şehirde işe başlaması nedeniyle (%8,9), şehirde eğitim imkânının iyi olması nedeniyle (%6,7)'dir.

Aksu Başpınar yaylası ve Aksu/Anamas sadece yaylalamak için yörükler tarafından kullanılırken Aksu Çayır, Alanya Yenicepazar ve Fethiye Ören yaylaları hem hayvancılık hemde yaylalamak için kullanılmaktadır. Çayır yaylasında hayvancılık yapan 25.08.2013 tarihi itibariyle 26 hane bulunmaktadır.

Diğer tüm yaylalar hayvancılık amaçlı kullanılmaktadır.

Aksu Başpınar yaylasına ve Anamas/Aksu merkeze çıkan kişilerden birer kişi Serik'teki köylerinde inek yetiştiriciliği yapmalarına rağmen ineklerini yaşadıkları yerlerde akraba/komşuya emanet ederek yazları sadece yaylalamaya gelmektedirler.

Aşiretin devamlılığını sağlayan en önemli özelliği endogami türü evliliğin hâkim evlilik olmasıdır. Köyde ve yarı konargöçer yaşayanların önemli bir kısmı (%68,9) eşiyle akrabadır. Şehirde yaşayanlarda ise bu oran yaklaşık üçte bir civarındadır. Şehirde yaşayanların %65,6'sı egzogami türü evlilik yapmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Konargöçer Yörük kültürü Orta Asya Türk göçebe kültürel mirasının üzerine inşa edilmiştir. Geçmişte Orta Asya bozkırlarında yaşayan Türk topluluklarının yaşama biçimi coğrafi çevre koşulları, güvenlik durumu, ekonomik kaynaklar ve özgür kalma arzusunun bir sonucu olarak şekillenmekteydi. Coğrafi koşullar ve hayvancılık bu yaşam tarzının görünür ve sürekli unsurlarıydı. Aynı coğrafya hem düşmanlardan sürekli korunmak ve hem de herhangi bir düşman boyundu-

10 Osman KARAASLAN, 1930 Doğumlu, Görüşme Tarihi: 08.02.2014

ruğuna girmekten kaçmayı sağlıyordu. Bu yaşam tarzını sürdüren gruplar vur-kaç taktikleriyle düşmana verebilecekleri maksimum zararı verirken aynı zamanda düşmandan sağladıkları ganimetleri de koruyabilmekteydiler. Orta Asya Türk göçebeliliği konusunda kendi içinde farklılaşan birçok düşünce ileri sürülmüştür. Bunların hepsi bu yaşam biçiminin niteliklerine yönelik çeşitli açıklamalar getirmişlerdir. Farklılıklara rağmen bu yaşama biçimine, kendine özgü nitelikleri nedeniyle, “step kültürü”, “atlı göçebe kültürü”, “bozkır kültürü” gibi birbiriyle örtüşen isimlendirmeler yapılmıştır (Kutlu, 1992: 60).

Çalışmada ele alınan Yörük kültürü, Orta Asya’da yaşanan Bozkır kültürünün Anadolu topraklarındaki yansımasıdır. Anadolu topraklarında kayıtlara geçen ve bugün bilinen Yörük grupları Oğuz Türklerinin bir kısmını temsil etmektedirler. Günümüzde bunların torunları olan Yörükler konargöçer yaşamdan çoğunlukla yerleşik yaşama geçmiş, çok küçük bir kısmı ise yarı konargöçer bir yaşamı sürdürme çabası içindedir. Osmanlı imparatorluğu döneminde konargöçer Yörükleri yerleşik yaşama geçirmek için zorunlu iskân politikaları uygulanmıştır. Bu uygulama Cumhuriyet Türkiye’sinde de 1950’lere kadar aralıklı sürdürülmüştür. Konargöçer Yörükler arasında 1960 sonrası kendiliğinden ve gönüllü yerleşiklik hızlanmıştır. Endüstri devrimi sonrasında ortaya çıkan yaşam biçiminin Türk toplumsal yaşamına da yansıması yerleşik halkı değiştirdiği gibi konargöçer grupların yaşamını da değiştirmiştir. Bu değişimle birlikte, eğitim süreçlerine olan talep, değişik mesleklere mensubiyet, evlilik tercihleri, modern teknolojiye yararlanma, ikamet tarzları, boş zaman değerlendirme biçimleri ve hatta özgürlük ve merkezi otoriteye bağlılık anlayışları gibi mental, moral ve maddi kültürlerinde köklü değişimler ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmanın bulgularına dayanılarak tespit edilen sosyo-kültürel değişimler şu şekilde sıralanabilir;

- Yörüklerin eğitim seviyeleri genç kuşaklarla birlikte her geçen gün yükselmektedir.
- Yörüklerde kitle ulaşım ve iletişim araçlarının etkisi bilgi düzeylerine ve toplumsal çevrenin genişlemesini ve özellikle gençlerin dış gruplarla ilişkilerinin artmasını sağlamıştır.
- Bunlarla birlikte eğitim imkânlarından yararlanma düzeyi ve kentsel meslek tercihleri evlilik tercihlerine de yansımış; eş tercihlerinde endogamik evlilikler azalırken egzogamik evlilikler gerek kırsal yaşam süren genç kuşaklarda gerekse şehirde yaşayanlarda yaygınlaşmıştır.
- Yörük yaşam tarzının en önemli moral değerlerinden olan “karşılıksız yardımlaşma” ve bununla pekiştirilen grup içi bağlılıklar günümüzde giderek azalan ve unutulmak üzere olan bir değer haline gelmiştir.
- Yörük yaşam tarzının esasını oluşturan küçükbaş hayvancılık (koyun ve kıl keçisi) yapanların sayısı orman kanunu, devlet desteğinin yeterince olmaması, yaylada ve kışlada hayvan otlatma yerlerinin her geçen gün daralması ve yeni neslin bu işi yapmaya istekli olmamasından dolayı giderek azalmaktadır.

- Küçükbaş hayvanlardan elde edilen en önemli artı değerler süt, yün/kıl ve et-tir. Yörükler arasında hayvanlardan elde edilen yün ve kıldan yapma halı, kilim, çul, sitil, çuval, heybe, ip, dokumalar ile kazak, çorap vb. örme eşyaları yapanların sayısı yok de-necek kadar azalmıştır.

ÖNERİLER:

- Yer yer yapılmış olmakla birlikte konargöçer Yörüklerin maddi ve moral kültür özellikleri, az sayıda kalan temsilcileri bulunarak, ayrıntılı bir şekilde tespit edilmeli, bu-lunan objeler ya da maddi kültür unsurları etnografi müzelerinde “Yörük kültür objeleri” olarak sergilenmeli ve koruma altına alınmalıdır.

- Yörük kültürünün kendine özgü yaşam tarzının unsurları olan; dil ve iletişim biçimleri, sağlık, hijyen, eğlence, toplumsal örgütlenme şekli, yatay ve dikey toplumsal ilişki biçimleri, bunların dayandığı normlar, yaptırımlar, statü ve rol dağılımı, toplum-sal saygınlık ölçütleri ile toplumsal yaşamda kullanılan diğer sembolik ve seremonik özellikler tespit edilmeli, işlevsel özellikleri dikkate alınarak bilimsel literatürde kendi adıyla sınıflandırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- **Aksoy, Erdal** (2001). *Yörük ve Türkmenlerin Sosyo-Kültürel Yapısı* (Kırıkkale Karakeçili Aşireti Örneği). (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- **Artun, Erman** (1996). Çukurova Yörüklerinin Gelenek ve Görenekləri. *I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Yörükler) Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- **Avcioğlu, Doğan** (1978). *Türklerin Tarihi*, Cilt 1, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- **Baykara, Tuncer** (2001). *Türk Kültür Tarihine Bakışlar*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- **Braudel, Fernand** (1989). *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, Cilt 1 Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay, İstanbul: Eren Yayınları.
- **Buksur, Hacer. & Ölmez, F.Nurhan**, (2011). “Saçıkara Yörüklerinde Yaşayan Dokumalar”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, Mayıs, Sayı 7, Isparta: S.D.Ü.
- **Burke, Peter** (2008). *Kültür Tarihi*, Çeviren: M. Tunçay, İstanbul: İkinci Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çetintürk, **Salahaddin** (1943). Osmanlı İmparatorluğunda Yörük Sınıfı ve Hukuki Statüleri. *A.Ü. D.T.C.F. Dergisi*. Cilt 2. Sayı 1, 107-116.
- **Demir Ömer & Acar, Mustafa** (1997). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Ankara: 3. Baskı Vadi Yayınları.

- **Derleme Sözlüğü** (1993). Cilt 8, 2. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- **Doğan, D. Mehmet** (1996). *Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: İz Yayınları.
- **Eagleton, Tery** (2005). *Kültür Yorumları*, Çeviren: Ö. ÇELİK, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- **Eröz, Mehmet** (1966). Türk Köy Sosyolojisi Meseleleri Yörük-Türkmen köyleri. Seri:A Sayı: 81 İstanbul, Türkiye Harsi ve İctimai Araştırmalar Vakfı.
- **Eröz, Mehmet** (1977). *Türk Kültürü Araştırmaları*, İstanbul: Kutluğ Yayınları.
- **Eröz, Mehmet** (1991). *Yörükler*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- **Gökarp, Ziya** (1968). *Türkçülüğün Esasları*, İstanbul: 7. Baskı, Varlık Yayınları.
- **Gökarp, Ziya** (1991). *Türk Uygarlığı*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- **Gökarp, Ziya** (1995). *Türk Medeniyeti Tarihi*, İstanbul: İkinci Baskı Toker Yayınları.
- **Gökbilgin, M.Tayyib** (1957). *Rumeli'de Yörükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihân*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Yayın No: 748, İstanbul Osman Yalçın Matbaası.
- **Güngör, Kemal** (1941). Cenubi Anadolu Yörüklerinin Etno-Antropolojik Tetkiki. No. 24. Ankara: Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Antropoloji ve Etnoloji Enstitüsü.
- **Grousset, René** (1980). *Bozkır İmparatorluğu*, Çeviren: M.R. Üzmen, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- **TDK, Güncel Türkçe Sözlük**, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5a0af5030f07e1.82868430
- **Güvenç, Bozkurt** (2010). İnsan ve Kültür, 12. Baskı, İstanbul: Boyut Yayınları.
- **Halaçoğlu, Yusuf** (1988). *18. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- **Ibn haldun** (2007). *Mukaddime*, Cilt:1, Hazırlayan: Süleyman Uludağ, İstanbul, 5. Baskı, Dergah Yayınları.
- **İnalcık, Halil** (2003). *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, Ruşen Sezer (Çeviren) İstanbul: YKY.
- **Kafesoğlu, İbrahim** (1987). *Türk Bozkır Kültürü*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- **Kafesoğlu, İbrahim** (2005). *Türk Milli Kültürü*, İstanbul: 25. Baskı, Ötüken Neşriyat.
- **Kasapbaşı, Yüksel** (17.06.1961). “Yer ve Yar Sevdası Peşinde Koşan Türkmen Yörükleri”, *Hürriyet Gazetesi*, İstanbul, Doğan Medya Baskı Tesisleri.
- **KAYA, Kamil** (2011) *Akademisyenlerin Gözüyle Türkiye’de Din ve Siyaset İlişkisi*, Isparta: Fakülte Kitabevi.
- **Khazanov, Anatoly M.**, (1994). *Nomads And the Outside World*, Second Edition, Translated: By Julia Crookenden , USA, The University Of Wisconsin Press.
- **Kutlu, Muhtar** (1987). *Şavaklı Türkmenlerde Göçer Hayvancılık*. Yayın No: 84. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi.

- **Kutlu, Muhtar** (1992). Yaşayan Bir Alt Kültür Geleneği: Anadolu Göçer Kültürü. *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Bildirileri, Cilt 1*, 59-73. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- **Kurtkan Bilgiseven, Amiran** (1995). *Genel Sosyoloji, İstanbul: 5. Baskı, Filiz Kitapevi Yayınları.*
- **Kıray, Mübeccel Belik** (2006). *Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme.* İstanbul: Bağlam.
- **Malinowski, Bronislaw** (1992). *Bilimsel Bir Kültür Teorisi*, Çeviren: Saadet ÖZKAL, İstanbul: Kalcı Yayınları.
- **Meriç, Cemil** (1986) *Kültürden İrfana*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- **Moles, Abraham A.** (1983) *Kültürün Toplumsal Dinamiği*, Çeviren: N. Bilgin, İzmir: Ticaret Matbaacılık.
- **Ögel, Bahaeddin**, (1978). *Türk Kültür Tarihine Giriş I.*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- **Orhonlu, Cengiz** (1963). *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskân Teşebbüsü (1691-1696). Yayın No: 998. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi.*
- **Parmaksızoğlu, İsmet, & Çağlayan, Yaşar** (1976). *Eski Çağlar ve Türk Tarihinin İlk Dönemleri*, Ankara: Funda Yayınları.
- **Sümer, Faruk** (1953). “*Döğörlere Dâir*”, *Türkiyat Mecmuası*, Cilt: X, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- **Sümer, Faruk** (1972). *Oğuzlar (Türkmenler), Tarihleri – Boy Teşkilatı- Destanları*, Ankara: 2. Basım, Ankara Üniversitesi Basım Evi.
- **Togan, A. Zeki Velidi** (1981). *Umumi Türk Tarihine Giriş. (3. Baskı). İstanbul: Enderun Kitabevi.*
- **Togan, A. Zeki Velidi** (1947). *Türkili (Türkistan) ve Yakın Tarihi*, Cilt -1, **İstanbul: Arkadaş, İbrahim Horoz ve Güven Basımevleri.**
- **Turhan, Mümtaz** (2002). *Kültür Değişmeleri, İstanbul: 4. Baskı, Çamlıca Yayınları.*
- **Türkay, Cevdet** (1979). *Başbakanlık Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar.* Kaynak Eserler Dizisi I. İstanbul: Tercüman.
- **Ülken, Hilmi Ziya** (1969). *Sosyoloji Sözlüğü*, MEB Yayınları Yayın No:9, Sözlük Serisi: 1, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- **Yalman (Yalkın) Ali Rıza** (1977). *Cenupta Türkmen Oymakları. C.I-II. Haz: Sebahat Emir. No: 256, 1. Baskı, Ankara: Kültür Bakanlığı.*
- **Yılmaz, Yakup** (2012). *Tarihî, Sosyal ve Kültürel Yönleriyle Türkiye’deki Honamlı Yörükleri.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ondokuz Mayıs Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.